

Oikeudellinen ennakointi
ja edunvalvonta yhteistyönä
-toimintamalli

Sisällys

1. JOHDANTO.....	3
2. TOIMINTAMALLI.....	4
2.1. Käyttötarkoitus ja hyödyt.....	4
2.2. Toimintamallin elementit.....	5
2.2.1. Keskeiset toimijat.....	5
2.2.2. Yhteistoiminta.....	6
2.2.3. Osaamisalueet.....	7
2.2.4. Toimintaperiaatteet.....	7
2.2.5. Koordinointi.....	8
2.3. Työvälineitä hyödynnettäväksi – toimintamallin työkalupakki.....	8
3. TOIMINTAMALLI ROVANIEMELLÄ JA SIPOOSSA.....	12
3.1. Case Rovaniemi.....	12
3.2. Case Sipoo.....	15
4. TOIMINTAMALLIN KEHITTÄMISEN PROSESSI.....	18
1. askel: Tarpeen tunnistaminen, yhteinen tavoite.....	18
2. askel: Kehittämistyön edellytysten luominen.....	19
3. askel: Solmukohtien kartoitus ja kehittämiskohteiden valinta.....	19
4. askel: Kehittämiskohteittainen työryhmätyöskentely.....	20
5. askel: Hyvien käytäntöjen juurruttaminen ja levittäminen.....	22
LUE LISÄÄ.....	23
Liitteet	
1. Toimintamallin sanakirja.....	25
2. Tarkista kuntasi tarve toimintamallin käyttöönotolle.....	27
3. Rovaniemen projektiryhmän kokoonpano.....	28
4. Sipoon projektiryhmän kokoonpano.....	28

Johdanto

Katso
toimintamallin
sanakirja,
liite 1

Tässä julkaisussa kuvataan Muistisaira-
raan ihmisen edunvalvonta yhteistyö-
nä -projektissa kehitetty *Oikeudellinen
ennakointi ja edunvalvonta yhteistyö-
nä -toimintamalli*, kahden kunnan ta-
pausesimerkit sekä toimintamallin ke-
hittämistyön prosessi. Toimintamallin
ydinajatuksena toimii ihmislähtöisyys. Toimintamalli pohjau-
tuu THL:n Varhaisen Avoimen Yhteistyön (VAY) toimintamallin
ylisektorisuuteen ja verkostodialogisuuteen sekä Suomen
muistiasiantuntijat ry:n RAY:n tuella toteutettuun Kotona Pa-
ras -projektiin.

Oikeudellinen ennakointi ja edunvalvonta yhteistyönä
-toimintamalli on koko kunnan tasolla toimiva ylisektorinen
yhteistoiminnan malli, joka edistää ikääntyvän ja muistisai-
raan ihmisen oikeudellista ennakointia sekä edunvalvonnan
oikein kohdentumista. Toimintamalli vahvistaa asiakkaiden,
oikeusalan, sosiaali- ja terveysalan ja kolmannen sektorin
sekä muiden toimijoiden yhteistoimintaa oikeudellisen en-
nakoinnin ja edunvalvonnan sisällöissä. Toimintamallin **ydin-
elementit** koostuvat yhteistoiminnan kolmesta sisältötee-
masta, keskeisistä toimijoista sekä toimintaperiaatteista ja
osaamisalueista. Toimintamalli sisältää myös materiaaleja ja
hyviä käytäntöjä hyödynnettäväksi.

Toimintamalli on tarkoitettu hyödynnettäväksi erityisesti
sosiaali- ja terveydenhuollon, maistraatin holhoustoimen ja

yleisen edunvalvonnan johdolle, esimiehille ja työntekijöille
sekä kolmannen sektorin toimijoille. Toimintamallia voi va-
paasti hyödyntää jokaisessa kunnassa.

Toimintamalli kehitettiin Muistisaira-
raan ihmisen edunval-
vonta yhteistyönä -projektissa, joka toteutettiin 2013–2016.
Projektia hallinnoi Suomen muistiasiantuntijat ry ja rahoitti
RAY.

Projektissa kehitettiin muistisaira-
raan ihmisen etujen valvon-
taan liittyvien toimijatahojen, kuten maistraattien holhoustoi-
men, yleisen edunvalvonnan, sosiaali- ja terveydenhuollon eri
toimijoiden sekä kolmannen sektorin yhteistyötä ja tiedonkul-
kua. Myös näiden eri toimijoiden osaamisen vahvistaminen
sekä oikeudelliset ennakoinnin keinot kuten edunvalvontaval-
tuutus ja hoitotahto olivat projektin toiminnassa keskeisiä.

Projekti toteutettiin sekä valtakunnallisella tasolla että
kahden kuntakumppanin, Sipoon ja Rovaniemen alueilla. Val-
takunnallisia yhteistyökumppaneita olivat mm. maistraattien
edustajista muodostettu työryhmä, valtakunnallinen muis-
tikoordinaattoriverkosto, oikeusministeriön yleisen edun-
valvonnan kehittämissuunnitelma, Edunvalvontavaltuutus ry,
Folkhälsan Valfärd Ab, Helsingin yliopisto, Ikäinstituutti, Muis-
tilliitto ry ja Muistivuori Oy – lämmin kiitos jokaiselle avoimes-
ta yhteistyöstä ja kehittämissuunnitelmaan sitoutumisesta. Sipoon
ja Rovaniemen toimijoille lisäksi erityinen kiitos panoksesta
Oikeudellinen ennakointi ja edunvalvonta yhteistyönä -toi-
mintamallin rakentumiseen.

2. TOIMINTAMALLI

Oikeudellinen ennakointi ja edunvalvonta yhteistyönä -toimintamalli on koko kunnan tasolla toimiva ylisektorinen yhteistoiminnan malli, joka edistää ikääntyvän ja muistisairaana ihmisen oikeudellista ennakointia sekä edunvalvonnan oikein kohdentumista. Toimintamallin ydinelementit koostuvat yhteistoiminnan kolmesta sisältöteemasta, keskeisistä toimijoista sekä toimintaperiaatteista ja osaamisalueista. Toimintamallin ydinajatuksena toimii ihmislähtöisyys.

Tässä luvussa kuvataan toimintamalli, joka rakentui Suomen muistiasiantuntijat ry:n hallinnoimassa Muistisairaana ihmisen edunvalvonta yhteistyönä -projektissa kunta- ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa tehdyn kehittämistyön kokemuksista ja tuloksista. **Toimintamalli on yleinen kuvaus, joka on sovellettavissa jokaiseen kuntaan.**

Lue Rovaniemen ja Sipoon tapaus-esimerkit alkaen sivulta 12

2.1. TOIMINTAMALLIN KÄYTTÖTARKOITUS JA HYÖDYT

Toimintamallin käyttötarkoitus

Oikeudellinen ennakointi ja edunvalvonta yhteistyönä -toimintamallin tarkoituksena on edistää ikääntyvän ja muistisairaana ihmisen oikeudellista ennakointia sekä edunvalvonnan oikein kohdentumista. Toimintamalli vahvistaa asiakkaiden, oikeusalan, sosiaali- ja terveysalan ja kolmannen sektorin sekä muiden toimijoiden yhteistoimintaa oikeudellisen ennakoinnin ja edunvalvonnan sisällöissä. Toimintamalli sisältää myös materiaaleja ja hyviä käytäntöjä hyödynnettäväksi.

Tarkista, onko kunnassasi tarvetta tälle toimintamallille: tee nopea kartoitus, ks. liite 2

Toimintamallin hyödyt

Asiakkaalle:

- kuntalaiset ja asiakkaat tietävät miksi ja miten varautua oikeudellisesti mahdolliseen toimintakyvyttömyyteen ja heitä siinä tuetaan
- asiakkaan itsemääräämisoikeus vahvistuu ja hänen tahtonsa tulee kuulluksi
- asiakkaan luottamus vahvistuu siihen, että hänen etunsa tulevat turvatuksi ja asiat hoidetuksi, vaikka hänen toimintakykynsä heikkenisi
- omaisten on arjessa helpompaa, joustavampaa, vähemmän byrokraattista ja usein myös halvempaa toimia toimintakyvyltään heikentyneen läheisensä puolesta, kun oikeudellinen ennakointi on hoidettu ajoissa kuntoon
- edunvalvonnan tarve tunnustetaan ja prosessi etenee sujuvasti ja nopeasti
- edunvalvonnassa olevan henkilön yksilölliset tarpeet tulevat kuulluksi

Ammattilaisille:

- sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten osaaminen ja varmuus oikeudellisen ennakoinnin ja edunvalvonnan sisällöissä vahvistuu ja heistä jokainen antaa perusneuvontaa aiheen kysymyksissä
- oikeudellisen ennakoinnin keinojen ja edunvalvonnan tarpeen puheeksi ottaminen helpottuu
- selkeytyy, kuka toimintakyvyltään heikentyneen asiakkaan asioita hoitaa ja millä valtuuksilla
- potilastietojärjestelmiin kirjaamisen käytännöt selkeytyvät ja tiedonkulku paranee
- lääkärinlausuntojen ja edunvalvonnan tarpeesta kertovien ilmoitusten laatu paranee
- aiheettomien edunvalvonnan tarpeesta kertovien ilmoitusten määrä vähenee
- edunvalvonnan oikein kohdentuminen vahvistuu
- päämiesten käyttövarojen toimittamisen käytännöt selkeytyvät
- uudet käytännöt ja työvälineet vapauttavat resursseja
- alueen keskeiset toimijat tulevat tutuksi ja heidän erilaiset roolit ja tehtävät ovat tiedossa
- alueen keskeisten toimijoiden keskinäinen luottamus ja yhteistoiminta vahvistuu ja vakiintuu yhteisten asiakkaiden eduksi

2.2. TOIMINTAMALLIN ELEMENTIT

Toimintamallin elementit koostuvat keskeisistä toimijoista, yhteistoiminnan kolmesta sisältöteemasta sekä toimintaperiaatteista ja osaamisalueista. Toimintamallin ydinajatuksena toimii ihmislähtöisyys.

Kertaa toimintamallin keskeiset termit sanakirjasta, ks. liite 1

2.2.1. Keskeiset toimijat

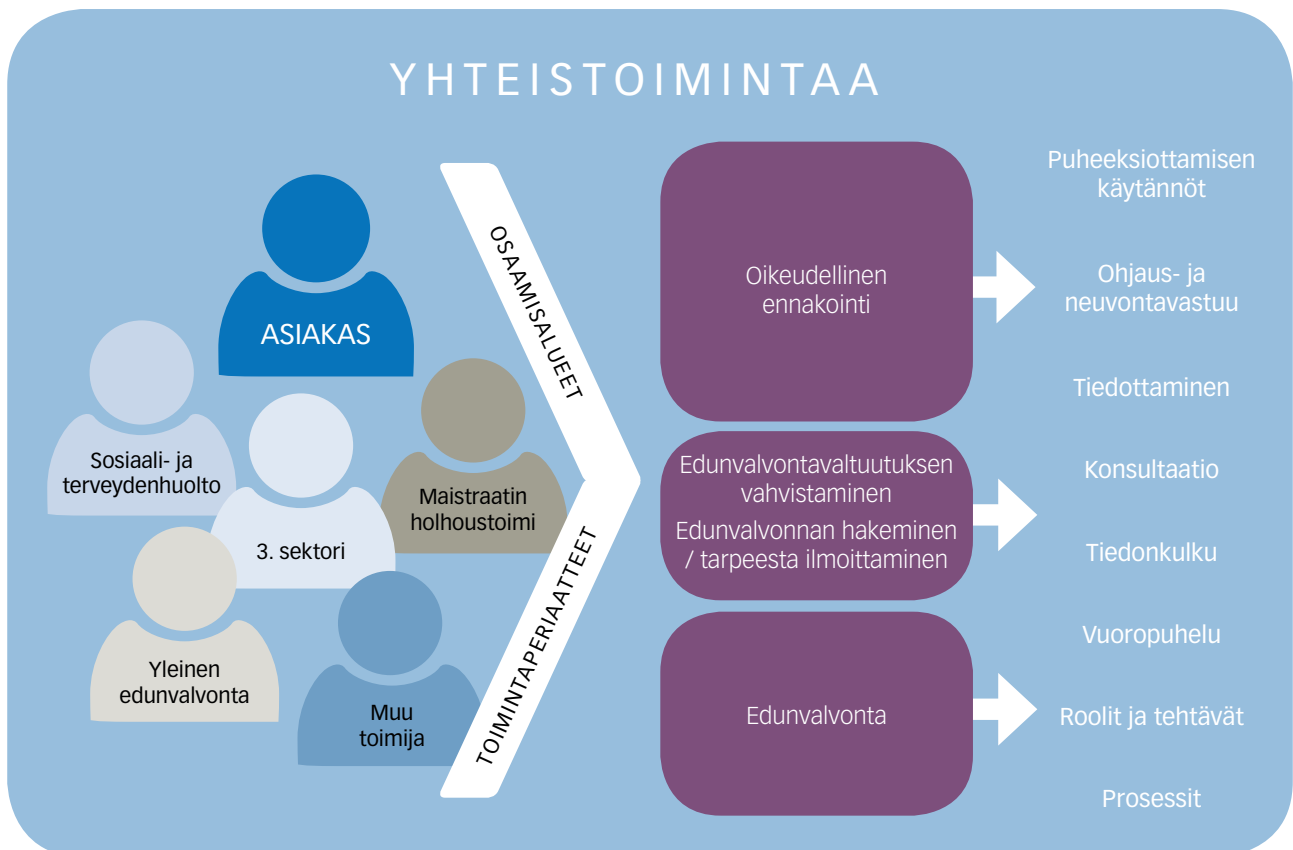
Tässä toimintamallissa keskeisiksi toimijoiksi on määritelty:

- ASIAKAS**
- SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON TOIMIJAT**
- MAISTRAATIN HOLHOUSTOIMI**
- YLEINEN EDUNVALVONTA**
- KOLMAS SEKTORI**
- MUUT TOIMIJAT**

Tässä toimintamallissa asiakkaalla tarkoitetaan pääsääntöisesti muistisairaita ihmisiä ja heidän läheisiään. Heidän lisäksi erityisesti oikeudellisen ennakkoinnin sisältöteemassa asiakkaalla tarkoitetaan kaikkia täysi-ikäisiä kuntalaisia – painottuen kuitenkin ikääntyviin kuntalaisiin.

Näkökulma muihin keskeisiin toimijoihin on sosiaali- ja terveydenhuoltolähtöinen, sillä toimintamalli kehitettiin Muistisairaahan ihmisen edunvalvonta yhteistyönä -projektissa, jota hallinnoiva yhdistys ja jonka sidosryhmät toimivat sosiaali- ja terveysalalla. Myös muistisairaahan ihmisen näkökulmasta läheisimmät tahot muodostuvat usein luonnollisesti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista, hoidosta ja kuntoutuksesta.

Tässä toimintamallissa määriteltyjen keskeisten toimijoiden lisäksi alueilla toimii monia muita tahoja, joita oikeudellisen ennakkoinnin ja edunvalvonnan teemat koskettavat. Näitä ovat ainakin pankit, tuomioistuinlaitos, poliisi, pelastustoimi, seurakunnat ja apteekit. Toimintamallin kehittämisprosessissa mukana oli tiiviisti esimerkiksi *kokemusasiantuntijoita sekä pankin ja vanhusneuvoston edustajia*. Toimintamallin käyttöönotossa, soveltamisessa eri alueilla ja mahdollisessa jatkokehittämisessä onkin hyvä vahvemmin huomioida muiden toimijoiden rooli.

Kuvio 1. Oikeudellinen ennakkointi ja edunvalvonta yhteistyönä -toimintamalli

2.2.2. Yhteistoiminta

Toimintamallissa asiakkaat, sosiaali- ja terveysala, holhustoimi, yleinen edunvalvonta ja kolmas sektori sekä muut toimijat toimivat yhdessä oikeudellisen ennakkoinnin ja edunvalvonnan teoissa. Tässä alaluvussa yhteistoiminta kuvataan jaoteltuna kolmeen sisältöteemaan. *Konkreettisen kuvauksen toimintamallista voit lukea Rovaniemen ja Sipoon esimerkeistä alkaen sivulta 12.*

Hyödynnä toimintamallin työkalupakin materiaaleja ja hyviä käytäntöjä, ks. alkaen sivulta 8

Oikeudellinen ennakkointi

Oikeudellisen ennakkoinnin kohderyhmää ovat täysi-ikäiset ihmiset. Tässä toimintamallissa painotetaan kuitenkin erityisesti ikääntyviä ja varhaisvaiheen muistisairaita ihmisiä. Oikeudellisen ennakkoinnin onnistuminen edellyttää, että henkilö saa selkeää ja monipuolista tietoa ennakkoinnin keinoista, häntä rohkaistaan suunnittelemaan tulevaisuuttaan ja häntä tuetaan ainakin hoitotahdon ja edunvalvontavaltuutuksen tekemisessä.

Oikeudellisen ennakkoinnin keinot otetaan säännönmukaisesti puheeksi sosiaali- ja terveydenhuollon eri ammattilaisten toimesta. Sosiaali- ja terveydenhuollon jokaisella toimijalla on perustiedot oikeudellisen ennakkoinnin eri keinoista, he hyödyntävät aktiivisesti ennakkoinnin eri materiaaleja ja huolehtivat laadukkaasta ohjauksesta ja neuvonnasta. Kunnan **syväosaajia** konsultoidaan tarvittaessa. Potilastietojärjestelmään ennakkoinnin asiat kirjataan yhteisten sääntöjen mukaan ja varmistetaan täten tiedonkulku. Sosiaali- ja terveydenhuollossa myös tunnustetaan tilanteet, joissa oikeudellinen ennakkointi on myöhäistä ja osataan tällöinkin toimia asiakkaan etujen turvaamiseksi (ks. toimintamallin seuraavat sisältöteemat).

Kuntalaista rohkaistaan oikeudelliseen ennakkointiin ja tietoutta ennakkoinnin eri keinoista välittävät aktiivisesti sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden lisäksi ainakin maistraatit, pankit ja järjestöt. Hyviä tiedonvälityskanavia ovat mm. kuntien ja järjestöjen verkkosivut, muisti- ja vanhustenviikkojen tapahtumat, erilaiset messut ja muut toistuvat tilaisuudet, joita eri toimijat järjestävät yhteistyössä.

Alueen keskeiset toimijat tuntevat toisensa ja tietävät toistensa tehtävät ja roolit. Kynnys ottaa yhteyttä toiseen toimijaan on matala ja konsultaatio joustavaa. Esimerkiksi maistraatin holhustoimen ammattilaiset toimivat asiantuntijatukena ja tarvittaessa kouluttajina sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille että erilaisissa yleisötapahtumissa. Muistityön ammattilaiset taas tu-

kevat holhustoimen työntekijöitä ymmärtämään muistisairauden eri vaiheiden erityiskysymyksiä. Tunnetaan myös paikalliset edunvalvontavaltuutusten teossa auttavat asiantuntijat, kuten oikeusapu, pankkien lakipalvelut ja asianajotoimistot, joihin asiakas tarvittaessa ohjataan.

Edunvalvontavaltuutuksen vahvistaminen tai edunvalvonnan hakeminen / tarpeesta ilmoittaminen

Vaihe, jolloin henkilö ei enää pysty itse asioimaan hoitamaan, tunnustetaan ja siihen reagoidaan tarkoituksenmukaisesti. Mikäli henkilö on terveenä ollessaan tehnyt edunvalvontavaltuutuksen, hänen nimeämäänsä tulevaa edunvalvontavaltuutettua tuetaan edunvalvontavaltuutuksen vahvistamisen prosessissa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö tunnustaa myös edunvalvonnan tarpeen ja osaa arvioida tilannetta. Edunvalvontaa ymmärretään viimesijaiseksi vaihtoehdoksi. Jokainen tietää, milloin ja miten ilmoitus edunvalvonnan tarpeesta olevasta henkilöstä tehdään maistraattiin. Ilmoituslomake on tuttu ja maistraatin asiantuntijoita konsultoidaan matalalla kynnyksellä hankaliksi koetuissa tilanteissa. On selvää, että jokainen, kuten myös sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilainen, voi tehdä ilmoituksen salassapitovelvollisuutensa estämättä. Kunnan syväosaajat toimivat tarvittaessa tukena.

Lääkäriinlausuntolomakkeet edunvalvontavaltuutuksen vahvistamiseen ja edunvalvonta-asioihin ovat tuttuja ja on selvää, missä tilanteissa ja keiden pyynnöstä lääkäri lausuntoja laatii. Alueen lääkärit ja holhustoimen ammattilaiset tekevät saatonta yhteistyötä lausuntoihin liittyvissä kysymyksissä.

Edunvalvontavaltuutuksen ja edunvalvonnan erot tiedetään, niistä viestitään tarkoituksenmukaisesti eri materiaaleja hyödyntäen. Myös prosessit edunvalvojan määräämiseksi sekä hakemuksella että ilmoituksella käynnistymisestä tunnetaan riittävällä tarkkuudella ja päämiehehdokasta ja hänen omaisinaan tuetaan vaiheen aikana. Muistityön ammattilaiset toimivat holhustoimen ja tuomioistuinlaitoksen ammattilaisten tukena muistisairaiden ihmisten erityiskysymyksissä.

Edunvalvonta viimesijaisena keinona

Edunvalvojan tehtävistä ja toimivallasta on tietoa ja ymmärrystä. Tietoutta edunvalvonnasta ja edunvalvojan tehtävistä välittävät maistraatin ja yleisen edunvalvonnan lisäksi järjestöt, pankit sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat. Edunvalvojen ajantasaiset yhteystiedot ovat käytössä kotihoidossa ja niissä asumispalveluiden ja pitkäaikaishoidon yksiköissä, joissa päämiehiä asuu tai heitä hoidetaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset ovat matalalla kynnyksellä yhteydessä edunvalvojiin ja viestivät asiakkaidensa yksilöllisistä tarpeista. Muistityön ammattilaiset tukevat edunvalvojia muistisairaan kohtaamisessa. Muistityön ammattilaiset ovat myös tarvittaessa käytettävissä edunvalvojen koulutustilaisuuksissa.

Yleiset edunvalvojat jalkautuvat sovittuihin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten palavereihin ja muihin tilaisuuksiin sekä ovat käytettävissä koulutustilaisuuksissa. Näissä tapauksissa edistetään vuoropuhelua yhteisten asiakkaiden eduksi sekä sovitaan yhteisistä käytännöistä esimerkiksi päämiesten käyttövarojen toimittamisesta. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden lisäksi myös muut toimijat, kuten pankit tekevät aktiivista yhteistyötä edunvalvojien kanssa pyrkien löytämään yhdessä ratkaisuja mahdollisiin hankaliin tilanteisiin.

Lue Rovaniemen ja Sipoon tapaus-esimerkit toimintamallista, alkaen sivulta 12

2.2.3. Osaamisalueet

Toimintamallin käyttöönotto vaatii keskeisiltä toimijoilta monipuolista osaamista. Tärkeimmät osaamisalueet liittyvät asiakastyöhön, oikeudellisen ennakkoinnin ja edunvalvonnan sisältöihin sekä yhteistyötaitoihin.

I ASIAKASTYÖOSAAMINEN

- puheeksi ottaminen
- ohjaus ja neuvonta
- muistisairaana ihmisen kohtaaminen ja tukeminen
- itsemääräämisoikeuden ja suojaamisen punnintatilanteisiin liittyvä eettinen pohdinta
- läheisten ja omaisten kanssa tehtävä yhteistyö

II OIKEUDELLISEN ENNAKOINNIN KEINOJEN JA EDUNVALVONNAN OSAAMINEN

- oikeudellisen ennakkoinnin merkitys
- oikeudellisen ennakkoinnin keskeisimmät keinot: valtakirjavaltuutukset, edunvalvontavaltuus, hoitotahto
- edunvalvonnan tarpeen havaitseminen
- edunvalvonnan hakeminen ja tarpeesta ilmoittaminen
- edunvalvojan keskeisimmät tehtävät
- muistisairaana ihmisen erityiskysymykset oikeudellisessa ennakkoinnissa ja edunvalvonnassa

III YHTEISTYÖOSAAMINEN

- paikallisten toimijatahojen tunteminen: sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat, maistraatin holhoustoimi, yleinen edunvalvonta, 3. sektori, muut keskeiset toimijat
- yhteistoimintataidot eri toimijoiden kanssa
- oman työn ja ammattitaidon kehittäminen
- oman osaamisen jakaminen
- halukkuus ja sitoutuminen kehittämistyöhön yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa

2.2.4. Toimintaperiaatteet

Yhteiset toimintaperiaatteet mahdollistavat toimintamallin onnistumisen. Ne mahdollistavat tavoiteltavan lopputuloksen ja muuttuneet käytännöt. Toimintaperiaatteet ohjaavat, *miten* toimintaa tehdään. Selkeiden toimintaperiaatteiden ohjatessa toimintamallin käyttöä vahvistuu myös toimintamallin tulosten juurtuminen ja jatkuvuus.

Muistisairaana ihmisen edunvalvonta yhteistyönä -projektissa kehitetyn toimintamallin keskeisiksi edellytyksiksi nousi toimintaperiaatteita, jotka pohjautuvat myös VAY-mallin määriteltyihin eettisiin toimintaperiaatteisiin (ks. Koskimies, Pyhäjoki, Arnkill 2012, 16-18):

1. Vastuun oivaltaminen

Jokaisella on vastuu sekä itsestään että yhteistoiminnasta. Omaan vastuuta ei tule syyttää toiselle. Vastuu toimintamallin onnistumisesta on sen jokaisella toimijalla.

2. Varhainen tiedottaminen sekä ohjaus ja neuvonta

Mahdollistetaan oikeudellisen ennakkoinnin onnistuminen tiedottamalla keinoista riittävän varhain ja monipuolisesti sekä rohkaisemalla ennakkointiin. Varmistetaan edunvalvonnan oikein kohdentuminen edistämällä tietoutta edunvalvonnasta viimesijaisena keinona turvata henkilön etuja ja puuttamalla tilanteisiin tarkoituksenmukaisesti. Jokaisella toimijalla on velvollisuus ohjaukseen ja neuvontaan oikeudellisen ennakkoinnin ja edunvalvonnan sisällöistä. Laadukas ja yksilöllinen ohjaus ja neuvonta on kiinteä osa toimintamallin jokaista vaihetta.

3. Huolen puheeksi ottaminen

Jokaisella on velvollisuus ottaa huolensa puheeksi kunnioittavasti – siellä, missä ne ilmenevät ja silloin, kun ne ilmenevät ja niiden kanssa, joita asia koskettaa. Kunnioittava puheeksi ottaminen tähtää aitoon yhteistyöhön. Syyttely ei edistä yhteistyötä.

4. Ihmislähtöisyys ja osallisuuden tukeminen

Tuetaan asiakkaan osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta toimintamallin kaikissa sisällöissä ja kehittämistyön jokaisella askeleella. Ymmärretään, että ihmislähtöisyys ohjaa toimintamallia. Vältetään asiantuntijakeskeisyyttä, joka sivuuttaa ihmislähtöisyyden.

5. Yhteistoiminnan jatkuvuuden vaaliminen

Vaalitaan mahdollisuuksia jatkaa eri toimijoiden välistä vuoropuhelua ja yhteistoimintaa. Jokainen kantaa oman vastuunsa yhteistyön jatkumisesta ja toimintamallin onnistumisesta.

2.2.5. Koordinointi

Kiinteänä osana toimintamalliin sisältyy toiminnan jatkuvuuden vaaliminen, jolle tulee luoda paikalliset edellytykset. Jo-kaista toimijaa kannustetaan kantamaan oma vastuunsa yhteistoiminnan jatkuvuudesta. Jatkuvuutta vaalimaan on hyvä perustaa koordinoiva ryhmä, jossa ovat edustettuina kaikki keskeiset toimijat. Tämä ryhmä kokoaa toimijat yhteen säännöllisesti, arvioi toimintamallin toteutumista ja vaikutuksia, pitää yllä vuoropuhelua sekä tarttuu tarvittaessa uusiin kehittämiskohteisiin.

Kokemusasiantuntijoilla on erityinen merkitys toimintamallin onnistumisessa sekä sen käyttöönotossa että jatkuvuuden

vaalimisessa. Ikääntyvillä, eläkeläisillä, muistisairailta ihmisillä ja heidän läheisillään on arvokasta kokemukseen perustuvaa asiantuntijuutta, joka muilta toimijoilta puuttuu.

*Lue, miten
Rovaniemellä ja
Sipoossa toiminta-
mallin jatkuvuutta
vaalitaan sivuilta
14 ja 17*

2.3. TYÖVÄLINEITÄ HYÖDYNNETTÄVÄKSI – TOIMINTAMALLIN TYÖKALUPAKKI

Tässä alaluvussa kuvataan toimintamalliin sisältyviä materiaaleja, työkaluja ja hyviä käytäntöjä.

Materiaalia, työkaluja

Lääkärintausuntolomakkeet

1. *Lääkärintausunto kyvystä tehdä oikeustoimi* -lomake on tarkoitettu käytettäväksi silloin, kun lääkäri ottaa kantaa siihen, onko potilas kykenevä tekemään aikomansa oikeustoimen, eli ymmärtääkö potilas kyseisen oikeustoimen merkityksen ja seuraukset. Esimerkiksi hyvin iäkkään tai muistisairauden diagnoosin saaneen henkilön on hyvä pyytää edunvalvontavaltuutuksensa liitteeksi tuore lääkärintausunto kelpoisuudesta kyseisen asiakirjan tekemiseen. Muita lausunnon käyttötarkoituksia ovat muun muassa testamentin laadinta, omaisuuden myynti ja merkittävän lahjan antaminen. Lausunto annetaan potilaan pyynnöstä.
2. *Lääkärintausunto edunvalvontavaltuutuksen vahvistamista koskevassa asiassa (valtuutuksen voimaan saattaminen maistraatissa)* -lomaketta käytetään silloin, kun on aika saattaa edunvalvontavaltuutus voimaan. Lausunnossa lääkäri toteaa, että edunvalvontavaltuutuksen laatija on tullut pääasiallisesti kykenemättömäksi hoitamaan asioita, joita valtuutus koskee. Tätä lausuntoa pyytää yleensä tuleva edunvalvontavaltuutettu, ja hän toimittaa lausunnon yhdessä alkuperäisen edunvalvontavaltuutuksen kanssa maistraattiin.

3. *Lääkärintausunto edunvalvonta-asiassa* -lomaketta käytetään silloin, kun kyseessä on joku seuraavista tilanteista: edunvalvojan määrääminen, edunvalvojan tehtävän muuttaminen tai henkilön toimintakelpoisuuden rajoittaminen, edunvalvonnan lakkauttaminen tarpeettomana. Tätä lausuntoa pyytää tavallisimmin maistraatti.

Lääkärintausunto kyvystä tehdä oikeustoimi -lomakkeen kehittämisestä on vastannut yksi projektin työryhmistä Sipoossa. Lääkärintausunto edunvalvontavaltuutuksen vahvistamista koskevassa asiassa ja Lääkärintausunto edunvalvonta-asiassa -lomakkeet on laadittu maistraattien toimesta, yhteistyössä projektin kanssa.

Lääkärintausuntolomakkeet löytyvät suomen- ja ruotsinkielisistä Terveysportista (terveysportti.fi) sekä Lääkärintausunkirjasta että kaikille avoimelta Laskurit ja lomakkeet -alasilta. Lomakkeet löytyvät myös: muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke > **Tuotokset**.

Miten turvaan tahtoni toteutumisen? Opas oikeudelliseen ennakointiin

Opas esittelee vinkkejä ja keinoja, joiden avulla voi varautua tilanteeseen, jossa ei pysty enää asioimaan hoitamaan. Oppaassa käydään konkreettisesti, käytännön vinkein ja esimerkein läpi oikeudellisen ennakkoinnin keinoja, kuten hoitotahtoa ja edunvalvontavaltuutusta. Oppaasta löytyy yleisimpien hoitotahtolomakkeiden esittelyt, hyödyllinen edunvalvontavaltuutuksen malli ja runsaasti tapausesimerkkejä, jotka kertovat ennakkoinnin ja suunnittelun hyödyistä arjen tilanteissa.

Opas on tarkoitettu erityisesti ikääntyville, eläkeläisille, varhaisvaiheen muistisairaille ihmisille sekä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle neuvontatyön tueksi.

Opas on tehty laajapohjaisessa työryhmässä, joka koostui eläkeläisistä, juridisista asiantuntijoista, sosiaali- ja terveydenhuollon palveluohjaajista sekä muistisairaiden ihmisten edustajista.

Opas on maksutta luettavissa sekä suomen- että ruotsinkielisenä: muistiasiantuntijat.fi/julkaisut ja sitä voi tilata 2 euron kappalehintaan Suomen muistiasiantuntijat ry:stä.

Oikeudellisen ennakkoinnin keinot ja edunvalvonta – Toimintaohje sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle ohjaukseen ja neuvontaan

Toimintaohjeessa on perustietoa edunvalvontavaltuutuksesta, hoitotahdosta, valtakirjavaltuutuksesta ja edunvalvonnasta sekä konkreettisia ohjeita neuvontatyöhön. Se sisältää myös ohjeistuksen kirjaamisesta potilastietojärjestelmään, keskeisten toimijoiden yhteystiedot Rovaniemellä sekä nettilinkkejä lisätiedon äärelle. Toimintaohje on selkeä ja käytännönläheinen tietopaketti siitä, kuinka toimia ohjaus- ja neuvontatyössä sekä mitä asioita, milloin ja miten nostaa ohjauksessa esille.

Toimintaohjeen työstämisestä on vastannut yksi projektin työryhmistä Rovaniemellä. Toimintaohje on vapaasti hyödynnettävissä myös muissa kunnissa. Suurin osa toimintaohjeen tiedoista ja ohjeistuksista on täysin yleisesti hyödynnettävissä. Paikallisesti Rovaniemeä koskeva sisältö, kuten kirjaamisohjeet ja yhteystiedot, on selkeästi merkitty, ja ne voi päivittää vastaamaan oman alueen tietoja.

Toimintaohje löytyy: muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke > [Tuotokset](#).

Prosessikaaviot edunvalvojan määräämisestä

Prosessikaaviot on tarkoitettu työvälineeksi sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille selkiyttämään edunvalvojan määräämisprosessin etenemistä ja kokonaisuutta. Prosessikaavioita on kaksi: toinen koskee tilannetta, jossa tehdään *ilmoitus edunvalvonnan tarpeesta olevasta henkilöstä* ja toinen tilannetta, jossa *henkilö hakee itse itselleen edunvalvojaa*.

Prosessikaavioissa on kuvattu eri toimijat (mahdollisesti edunvalvonnan tarpeesta oleva henkilö, ilmoittaja, maistraatti, kärjäoikeus, lääkäri) sekä heidän roolinsa ja tehtävänsä prosessin eri vaiheissa. Kaavioissa kuvatut prosessit alkavat edunvalvonnan tarpeen havaitsemisesta ja päättyvät kielteiseen tai myönteiseen päätökseen edunvalvonnan määräämisestä. Ne sisältävät myös sanalliset kuvaukset eri vaiheissa huomioitavista asioista sekä linkit tarvittaviin lomakkeisiin maistraatin verkkosivuille ja lääkärinlausuntolomakkeisiin Terveysporttiin.

Prosessikaavioiden työstämisestä on vastannut yksi projektin työryhmistä Sipoossa. Kaaviot ovat vapaasti hyödynnettävissä myös muilla alueilla.

Prosessikaavioita voi kysyä Sipoon projektiryhmältä, ks. [liite 4](#).

Sipoon työryhmän hoitotahtolomake

Sipoon työryhmän hoitotahtolomakkeella voi ilmaista tahtonsa koskien elämän loppuvaiheen hoitoa, lääketieteellisiin tutkimuksiin osallistumista ja elinluovutusta sekä nimetä sijaispäättäjän tekemään henkilön puolesta hoitoa koskevia ratkaisuja. Lisäksi lomakkeessa kysytään, onko kirjannut hoivatoiveita ja onko tehnyt edunvalvontavaltuutuksen. Lomakkeessa on myös tyhjiä rivejä vapaamuotoiselle tahdon ilmaisulle. Siihen sisältyy saate, jossa kerrotaan hoitotahdon laatimisesta ja säilyttämisestä. Hoitotahtolomake on tehty sekä suomen- että ruotsinkielisenä. Lomakkeen voi täyttää myös sähköisesti.

Hoitotahtolomakkeen kehittämisestä on vastannut projektin yksi työryhmistä Sipoossa. Lomake on vapaasti jokaisen hyödynnettävissä.

Hoitotahtolomake löytyy: muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke > [Tuotokset](#).

Termilista

Oikeudelliseen ennakkointiin ja edunvalvontaan liittyvät käsitteet koetaan usein hankaliksi. Hallitsetko sinä nämä termit? -listaan on koottu aihealueen keskeisimmät termit lyhyine selityksineen, ja siitä voi tarkistaa mitä tarkoittikaan esimerkiksi oikeustoimi, oikeustoimikelpoisuus tai edunvalvontavaltuutus. Termilista on käännetty myös ruotsiksi.

Termilista löytyy: muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke > [Tuotokset](#).

Tiivistelmät hoitotahdosta, edunvalvontavaltuutuksesta, edunvalvonnasta

Lyhyet A4-kokoiset tiivistelmät hoitotahdosta, edunvalvontavaltuutuksesta ja edunvalvonnasta on tehty sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille ohjaus- ja neuvontatyön tueksi. Tiivistelmän voi antaa ohjaustilanteessa asiakkaalle mukaan muistin tueksi. Ammattilainen voi myös itse tarvittaessa kerrata siitä perusasiat.

Hoitotahto-tiivistelmässä kerrotaan hoitotahdon laatimisesta, sisällöstä, säilyttämisestä ja erilaisista hoitotahtolomakkeista. Edunvalvontavaltuutus -tiivistelmässä kerrotaan edunvalvontavaltuutuksen laatimisesta, sisällöstä, säilyttämisestä ja voimaantulosta. Edunvalvonta tiivistelmässä taas esitellään edunvalvo-

jan tehtäviä, määräämistä ja valvontaa sekä sitä kuka voi toimia edunvalvojana. Lisäksi jokaisessa tiivistelmässä mainitaan mistä tai keneltä voi saada lisätietoa. Tiivistelmät on tehty Miten turvaan tahtoni toteutumisen? -oppaan pohjalta ja ne on käännetty myös ruotsiksi.

Tiivistelmät löytyvät: muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke > **Tuotokset**.

Hyviä käytäntöjä

Kokemusasiantuntijoiden osallisuus

Oikeudellisen ennakkoinnin ja edunvalvonnan teemojen kehittämisessä ensisijaisen tärkeää on muistisairaiden ihmisten, omaisten ja eläkeläisten osallistuminen kehittämistyöhön sen kaikissa vaiheissa.

Rovaniemellä ja Sipoossa kehittämistyössä oli mukana useampia kokemusasiantuntijoita, ja he osallistuivat toimenpiteiden suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin tasavertaisina toimijoina esimerkiksi projekti- ja työryhmissä. Kokemusasiantuntijat toivat arvokasta tietoa ja näkemystä omakohtaisista kokemuksistaan käsin, ja heillä oli keskeinen rooli myös esimerkiksi tiedon levittämisessä. Molemmissa kunnissa kokemusasiantuntijoita on mukana myös koordinoivassa ryhmässä, joka jatkossa vaalii yhteistoiminnan jatkuvuutta ja arvioi toimintamallin toteutumista.

Muistifestarit -konsepti

Muistifestarit on kaikille avoin vuorovaikutteinen tapahtuma, johon kaikki asiasta kiinnostuneet (muistisairaavat ihmiset ja omaiset, eläkeläiset, sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset, oikeusalan ammattilaiset, opiskelijat jne.) voivat tulla saamaan ja jakamaan uutta tietoa sekä keskustelemaan yhdessä. Muistifestarit -konsepti on kehitetty projektiin yhdessä työryhmässä Rovaniemellä. Työryhmä on toteuttanut Muistifestarit Rovaniemellä kaksi kertaa: keväällä 2015 ja keväällä 2016. Molemmilla kerroilla tapahtuma keräsi runsaan ja monipuolisen osallistujajoukon ja sai erinomaista palautetta. Suunnitelmien mukaan Muistifestarit on jatkossakin joka keväinen tapahtuma Rovaniemellä.

Muistifestareista voi kysyä lisää Rovaniemen projektiryhmältä, ks. [liite 3](#).

Oikeudellisen ennakkoinnin teemat säännöllisiksi sisällöiksi kuntien tapahtumiin

Tiedon lisäämiseksi oikeudellisesta ennakkoinnista ja sen hyödyistä tarvitaan monenlaisten kanavien hyödyntämistä sekä jatkuvuutta. Sipoossa ja Rovaniemellä oikeudellisen ennakkoinnin teemat on sovittu säännöllisiksi sisällöiksi erilaisiin toistuviin tapahtumiin, kuten vanhustenviikko, kotihoidon palvelupäivät

ja Muistifestarit. Median edustajia on usein kutsuttu paikalle etenkin isoimpiin tilaisuuksiin, ja parhaimmillaan oikeudellisen ennakkoinnin teemat ovat saaneet näkyvyyttä myös paikallisessa sanomalehdessä.

Oikeudellisesta ennakkoinnista ja edunvalvonnasta tietoa kunnan nettisivuille ja esitteisiin

Tieto oikeudellisen ennakkoinnin keinoista ja edunvalvonnasta koetaan usein hankalasti löydettäväksi, hajanaiseksi ja vaikeaksi ymmärtää. Sipoossa ja Rovaniemellä on koottu kunnan nettisivuille selkeää ja käytännönläheistä tietoa hoitotahdosta, edunvalvontavaltuutuksesta ja edunvalvonnasta sekä linkit ja yhteystiedot alueen maistraattiin ja oikeusapu- ja edunvalvontatoimistoihin. Hyvä vinkki on myös linkittää kunnan nettisivuille Miten turvaan tahtoni toteutumisen? Opas oikeudelliseen ennakkointiin.

Oikeudellisen ennakkoinnin ja edunvalvonnan sisällöt on hyvä huomioida myös mm. palveluoppaissa ja erilaisissa esitteissä. Esimerkiksi Sipoon kunnan ympärivuorokautisen hoivan yksiköiden esitteissä kerrotaan itsemääräämisoikeudesta, hoitotahdosta, edunvalvontavaltuutuksesta ja edunvalvonnasta.

Paikallisen asiantuntijuuden hyödyntäminen

Koulutustilaisuuksissa kannattaa hyödyntää paikallisia asiantuntijoita, sillä silloin voidaan samanaikaisesti vahvistaa sekä **sisältö- että yhteistyöosaamista** ja usein myös säästää kustannuksissa. Rovaniemellä ja Sipoossa sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille järjestetyissä koulutustilaisuuksissa kouluttajina toimivat mm. alueen maistraatin holhoustoimen ammattilaiset ja yleiset edunvalvojat, mitä pidettiin erittäin hyvänä. Samalla kun koulutukseen osallistujat saivat perustietoa esimerkiksi edunvalvonnasta, niin maistraatin ja edunvalvontatoimiston toimijat eli tärkeät yhteistyökumppanit tulivat tutuiksi. Tilaisuuksissa oli myös mahdollisuus yhdessä ratkoa arjen konkreettisia kysymyksiä, joissa oli ollut epäselvyyksiä tai tarvetta sopia yhteisiä käytäntöjä. Vastaavasti paikallisten sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten osaamista kannattaa hyödyntää oikeusalan ammattilaisten koulutuksissa muistisairauksista ja muistisairaanhoidon kohtaamisesta.

Syväosaajat konsultointitahoina

Jokaisen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisen osaamiseen kuuluu perustietous oikeudellisesta ennakkoinnista ja edunvalvonnasta sekä asiakkaan ohjaus ja neuvonta näissä kysymyksissä. Tämän lisäksi Sipoossa ja Rovaniemellä on nimetty oikeudellisen ennakkoinnin ja edunvalvonnan kysymysten syväosaajat ja määritelty heille tehtävät. Syväosaajia on molemmissa kunnissa kuusi ja he ovat eri yksiköistä, kuten muistipoliklinikalta, palveluohjauksesta, sosiaalipalveluista, kotihoidosta, vammais- palveluista ja ympärivuorokautisen hoivan yksiköistä.

Syväosaajilla on erityisosaamista oikeudellisen ennakkoinnin ja edunvalvonnan sisällöistä. He toimivat tarvittaessa konsultointitahoina muulle sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle sekä tukevat henkilöstön osaamista toimimalla perehdytyksen tukena ja järjestämällä koulutusta yhteistyöverkostoa hyödyntäen. Syväosaajat myös ylläpitävät omaa osaamistaan, osallistuvat aiheen koulutuksiin ja välittävät uutta tietoa. Lisäksi Sipoossa ja Rovaniemellä on määritelty syväosaajille muutamia muita paikallisten tarpeiden mukaisia tehtäviä.

Syväosaajien tehtävät Rovaniemellä:

- Toimivat konsultointitahoina sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle muistisairaana ihmisen ja hänen läheisensä ennakkoinnin keinoihin ja edunvalvontaan liittyvän ohjauksen ja neuvonnan kysymyksissä.
- Varmistavat laaditun toimintaohjeen tiedon ajantasaisuuden.
- Tukevat sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön osaamista mm. järjestämällä henkilöstölle koulutusta hyödyntäen tarvittaessa kehittämistyössä syntynyttä verkostoa.
- Kokoontuvat säännöllisesti (esim. kerran vuodessa) arvioimaan ennakkoinnin keinoihin ja edunvalvontaan liittyvän ohjauksen ja neuvonnan toteutumista Rovaniemen kaupungissa.

Syväosaajien tehtävät Sipoossa:

- Jokaisen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisen osaamiseen kuuluu perustiedot oikeudellisen ennakkoinnin ja edunvalvonnan sisällöistä sekä ohjaus ja neuvonta aiheen kysymyksissä. Syväosaajat toimivat tarvittaessa näissä aiheissa konsultointitahoina.
- Lähiesimies vastaa työntekijöidensä osaamisen vahvistamisesta. Syväosaajat toimivat tarvittaessa perehdytyksen ja osaamisen vahvistamisen tukena.
- Syväosaajat kutsuvat koolle 1-2 kertaa vuodessa tai tarvittaessa yhteistyöryhmän, jossa ovat edustukset keskeisistä sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoista (erityisesti lähiesimiehet), maistraatin holhoustoimesta, yleisestä edunvalvonnasta, eläkeläis- ja potilasjärjestöistä sekä vanhusneuvostosta.
- Syväosaajat ylläpitävät omaa osaamistaan, osallistuvat aiheen koulutuksiin ja välittävät uutta tietoa.

Syväosaajista voi kysyä lisää Rovaniemen ja Sipoon projektiryhmiltä, ks. [liitteet 3 ja 4](#).

Yhteistyö pankkien kanssa

Yksi tärkeä toimijataho ja yhteistyökumppani edunvalvontavaltuutukseen liittyvissä asioissa on pankit, jotka myös usein tarjoavat palveluja edunvalvontavaltuutuksen laatimiseksi. Lisäksi pankeilla voi olla keskeinen merkitys edunvalvontavaltuutuksesta tiedottamisessa. Kehittämistyön aikana Rovaniemellä otettiin yhteyttä paikallisiin pankkeihin ja ehdotettiin yhteistyötä koskien pankkien tiedottamista asiakkailleen edunvalvontavaltuutuksesta ja sen laatimiseen kannustamista. Yhteistyöesitys sai myönteisen vastaanoton, pankkien kanssa järjestettiin kaksi yhteistyötapaamista ja laadittiin yhdessä esitelehtinen edunvalvontavaltuutuksesta pankkien käyttöön. Pankit voivat käyttää esitettä asiakkaidensa informoimisessa haluamallaan tavalla esimerkiksi verkkopankissa, osana pankin materiaalipaketteja, asiakaspalvelutilanteessa konttorissa tai asiakkaalle lähetettävänä kirjeenä.

Pankkiyhteistyöstä voi kysyä lisää Rovaniemen projektiryhmältä, ks. [liite 3](#).

Yhteistyö työterveyshuollon kanssa

Tulevaisuuden suunnittelu ja varautuminen toimintakyvyn heikentymiseen koskettavat kaiken ikäisiä, ja on tärkeää että oikeudellisen ennakkoinnin keinoista saadaan tietoa ajoissa. Työterveyshuollossa kohdataan runsaasti kaiken ikäisiä asiakkaita ja tehdään ohjaus- ja neuvontatyötä. Työterveyshuolto voi olla yksi keskeinen yhteistyökumppani, jonka kautta tavoitetaan työikäisiä ihmisiä ennakkoinnin asioissa.

Rovaniemellä on käynnistetty yhteistyötä työterveyshuollon yksiköiden kanssa ja keskusteltu siitä missä yhteyksissä ja miten työterveyshuollossa voitaisiin ottaa hoitotahto ja edunvalvontavaltuutus puheeksi asiakkaiden kanssa. Myös työterveyshuollon henkilöstön osaamisen vahvistamista oikeudellisen ennakkoinnin merkityksestä ja ennakkoinnin keinoista on suunniteltu.

Työterveyshuoltoyhteistyöstä voi kysyä lisää Rovaniemen projektiryhmältä, ks. [liite 3](#).

3. TOIMINTAMALLI ROVANIEMELLÄ JA SIPOOSSA

Oikeudellinen ennakointi ja edunvalvonta yhteistyönä -toimintamalli rakentui Suomen muistiasiantuntijat ry:n hallinnoimassa Muistisairaahan ihmisen edunvalvonta yhteistyönä -projektissa kunta- ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa tehdyn kehittämistyön kokemuksista ja tuloksista. Kuntakumppaneita projektissa olivat Rovaniemi ja Sipoo. Tässä luvussa kuvataan molempien kuntien konkreettiset esimerkit siitä, mitä toimintamalli heillä tarkoittaa sekä mitä hyötyjä ja vaikutuksia sillä on.

3.1. CASE ROVANIEMI

Oikeudellinen ennakointi

Rovaniemellä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset esimerkiksi muisti- ja neurologian poliklinikalla, kotihoidossa, palveluohjauksessa ja terveysasemilla ottavat tulevaisuuteen varautumisen puheeksi asiakkaidensa kanssa ja kannustavat hoitotahdon ja edunvalvontavaltuutuksen hyödyntämiseen. Ammattilaisten oma osaaminen oikeudellisen ennakkoinnin sisällöissä on vahvistunut, ja he ovat ottaneet käyttöön **uusia työvälineitä** neuvontatyöhön, kuten oikeudellisen ennakkoinnin oppaan, tiivistelmät edunvalvontavaltuutuksesta ja hoitotahdosta, erilaisia hoitotahdotolomakkeita sekä Rovaniemellä kehitetyn ohjauksen ja neuvonnan **toimintaohjeen**. Tämä on antanut ammattilaisille varmuutta ennakkoinnin keinojen puheeksi ottamiseen ja näkyy asiakkaalle asiantuntevana ja laadukkaana ohjauksena ja neuvontana.

”Tiedän, mistä löydän työssäni tarvitsemaani tietoa oikeudelliseen ennakointiin liittyen ja pystyn asiantuntevasti ohjaamaan asiakkaitani.” Tuula Storhammar, kuntoutusohjaaja, neurologian poliklinikka

”Voin ottaa ennakkoinnin keinot epäroimättä puheeksi ja osaan vastata potilaiden kysymyksiin.” Kimmo Määttä, geriatri, muistipoliklinikka

Esimerkiksi Ikäosaamiskeskuksen muistipoliklinikalla hoitotahdosta ja edunvalvontavaltuutuksesta keskustellaan kaikkien asiakkaiden kanssa. Ohjaus ei jää kertaluontoiseksi, vaan työntekijät tekevät yhteistyötä taatakseen ohjauksen jatkuvuuden ja toteutumisen prosessina. Muistihoitaja kertoo asiakkaalle ensikäynnillä edunvalvontavaltuutuksesta ja hoitotahdosta sekä niiden tärkeydestä. Tämän jälkeen sekä geriatri että muistikoordinaattori palaavat asiaan vielä uudelleen ja antavat tarvittaessa tarkempaa tietoa ja konkreettisia ohjeita. Muistipoliklinikan toimijat tukevat perhettä suunnittelemaan tulevaisuuttaan ja roh-

kaisevat heitä käyttämään oikeudellisten ennakkoinnin keinoja. Nykyään hyvin moni muistipoliklinikan asiakkaista tekee edunvalvontavaltuutuksen ja hoitotahdon.

”Yhä useammalla muistipoliklinikalle tulevista asiakkaista on jo edunvalvontavaltuutus tehtynä. Heistä, jotka eivät ole sitä jo aiemmin tehneet, niin suuri osa tekee sen käyntien jälkeen.” Airi Räisänen, muistihoitaja, muistipoliklinikka

Rovaniemellä on luotu yhtenäiset käytännöt ennakkoinnin asioiden kirjaamisesta potilastietojärjestelmään ja kirjaamisen ohjeistus sisältyy ohjauksen ja neuvonnan toimintaohjeeseen. Kirjaaminen osaltaan tukee ennakkoinnin keinojen puheeksiotamista sekä varmistaa ohjauksen jatkuvuutta ja tiedonkulkua. Esimerkiksi kotihoidon hoito- ja kuntoutussuunnitelma -lehdelle on otettu käyttöön Oikeudellinen ennakointi -otsikko. Jo tämä muistuttaa puheeksiottamisesta ja siitä, että ohjaus ennakkoinnin keinoista on luonnollinen osa kotihoidon työntekijän muuta ohjaus- ja neuvontatyötä.

”Koko kotihoidon henkilöstöllä on valmiudet ottaa hoitotahdo ja edunvalvontavaltuutus puheeksi. Näin tehdään heti ensimmäisestä palvelutarpeen arviointikäynnistä alkaen. Aiheeseen palataan ainakin hoito- ja kuntoutussuunnitelmaa laadittaessa sekä päivystilanteessa puoli-vuosittain.” Anitta Ylitörmänen, terveydenhoitaja, kotihoito

”Nyt kun asiakkaan hoito- ja kuntoutussuunnitelmaan kirjataan oikeudellisesta ennakkoinnista, niin minulla on ajantasainen tieto siitä, että onko hänen kanssaan otettu ennakkoinnin keinot puheeksi vai ei, ja miten asia on edennyt. Usein ennakkoinnin keinoista täytyy keskustella useamman kerran, ja tätä on nyt helpompi toteuttaa suunnitelmallisesti.” Helena Jäntti, terveydenhoitaja, kotihoito

Sosiaali- ja terveydenhuollon eri yksiköihin nimetyt **syväosaajat** toimivat konsultointitahoina muulle sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstölle ennakkoinnin keinoihin ja edunvalvontaan liittyvän ohjauksen ja neuvonnan kysymyksissä ja järjestävät henkilöstölle tarpeiden mukaan myös koulutusta. Lisäksi maistraatin ja pankkien kanssa tehdään joustavaa ja toimivaa yhteistyötä. Esimerkiksi maistraatin työntekijälle, joka on tullut kehittämistyön aikana tutuksi, voi arkailematta soittaa tai laittaa sähköpostia vaikkapa jostakin hankalasta edunvalvontavaltuutukseen tai edunvalvontaan liittyvästä kysymyksestä, johon tarvitsee lisätietoa. Yhteydenottoa on helpottanut paitsi toimijoiden tutuus, myös se, että itsellä on perustiedot hallussa ja käsitteet selvillä.

"Nyt tiedän, että voin olla rohkeasti yhteydessä muihin toimijoihin ja että meillä on sama tahtotila saada yhteisen asiakkaan asiat etenemään mahdollisimman sujuvasti."
Niina Jakovlev, kotiutushoitaja, palveluohjaus

Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön antaman ohjauksen ja neuvonnan lisäksi oikeudellisen ennakkoinnin keinoista on tietoa myös kaupungin verkkosivuilla ja aiheet ovat olleet toistuvasti esillä erilaisissa tapahtumissa. Hyvä kokemus oli esimerkiksi Seniori-messut, missä paikallisen muistiyhdistyksen, sosiaali- ja terveydenhuollon, pankin ja maistraatin ammattilaiset olivat yhdessä esittelemässä oikeudellisen ennakkoinnin keinoja yhteisellä messuosastolla ja tietoisuina ohjelmalavalla. Rovaniemellä kehitettiin myös **Muistifestarit-konsepti**, joka on jatkossakin joka kevät järjestettävä tapahtuma kaupungissa. Se kokoaa yhteen muistisairaat ihmiset, omaiset, eläkeläiset, sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset, oikeusalan ammattilaiset sekä opiskelijat saamaan ja jakamaan uutta tietoa sekä keskustelemaan yhdessä. Oikeudellisen ennakkoinnin keinot on yksi Muistifestarit-tapahtuman vakioteemoista.

Rovaniemellä eri toimijat tekevät hyvin laaja-alaista yhteistyötä oikeudellisen ennakkoinnin edistämiseksi. Projektin aikana lähestyttiin kaikkia paikallisia **pankkeja yhteistyöesityksellä** koskien pankkien tiedottamista asiakkailleen edunvalvontavaltuutuksesta. Yhteistyössä laadittiin esitelehtinen edunvalvontavaltuutuksesta pankkien käyttöön ja sovittiin, että pankit tekevät tiedotus- ja valistustyötä. Lisäksi on käynnistetty **yhteistyötä työterveyshuollon** yksiköiden kanssa ja keskusteltu siitä, missä yhteyksissä ja miten työterveyshuollossa voitaisiin ottaa hoitotahto ja edunvalvontavaltuus puheeksi asiakkaiden kanssa ja näin tavoittaa ihmisiä ennakkoinnin asioissa ajoissa – jo työssä.

Laadukkaampi ja säännöllisempi ohjaus ja neuvonta sekä tieto ja puhe eri foorumeilla ovat johtaneet yhä useamman rovaniemeläisen kohdalla ennakkointiin. Yhä useampi ikääntynyt on varautunut oikeudellisiin keinoin tulevaisuuteensa: hoitotahdotomakkeita toimitetaan terveydenhuollon yksiköihin aiempaa enemmän ja monella on edunvalvontavaltuus tehtynä. Ikääntyneet ihmiset ja omaiset myös itse aktiivisesti ottavat ennakkoinnin asioita puheeksi ja esittävät kysymyksiä. Tämä näkyy niin sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä, maistraatissa, pankeissa kuin järjestöissäkin, ja tulee asettamaan jatkossakin vaateita neuvontatyölle.

"Tänä päivänä ihmiset ovat yhä valveutuneempia ennakkoinnin keinoista. Meiltä muistiyhdistyksen työntekijöiltä kysytään aktiivisesti ennakkoinnin asioista ja yhdistyksestä haetaan paljon myös materiaalia aiheesta. Olemme perehtyneet oikeudellisen ennakkoinnin kysymyksiin, ja tiedämme aiheen paikalliset toimijat ja yhteistyökumppanit."
Annika Väihkönen, muistiasiantuntija, muistiyhdistys

"Yhä suuremmalla osalla pankin asiakkaista on edunvalvontavaltuus tehtynä." Riikka Koch, lakiasianpäällikkö, pankki

"Edunvalvontavaltuuksia vahvistetaan nykyään noin 15–20 % enemmän." Janne Lehisto, ylitarkastaja, maistraatti

Edunvalvontavaltuutuksen vahvistaminen tai edunvalvonnan hakeminen / tarpeesta ilmoittaminen

Yhteistyö maistraatin holhoustoimen, sosiaali- ja terveydenhuollon, yleisen edunvalvonnan ja kolmannen sektorin välillä on selkeästi tiivistynyt. Kehittämistyön aikana ja yhteisessä vuoropuhelussa tietous ja ymmärrys eri toimijoiden rooleista ja tehtävistä on vahvistunut – on selkeää minne kannattaa ottaa yhteyttä missäkin asiassa. Yhteistyö on arkipäiväistä ja kynnyksetöntä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön osaaminen on vahvistunut edunvalvonnan tarpeen havaitsemisessa ja arvioinnissa. Käytännössä tämä tulee esille esimerkiksi maistraatissa siten, että ns. turhat ilmoitukset edunvalvonnan tarpeesta ovat vähentyneet.

"Turhien ilmoitusten määrä edunvalvonnan tarpeesta on dramaattisesti vähentynyt, mikä näkyy maistraatissa työtaakan helpottumisena." Janne Lehisto, ylitarkastaja, maistraatti

Maistraatin työntekijät ovat kouluttaneet sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia mm. edunvalvonnan tarpeesta ilmoittamisesta ja edunvalvojan hakemisesta sekä näihin liittyvien lomakkeiden täytöstä. Yhteistyössä on myös käyty läpi edunvalvonnan määräämisen prosessia ja sen eri vaiheita. Maistraatin työntekijät ovat kannustaneet olemaan arkailematta heihin yhteydessä. Lisäksi myös **ohjauksen ja neuvonnan toimintaohje** tarjoaa tietoa ja ohjeita edunvalvonnan hakemiseen/edunvalvonnan tarpeesta ilmoittamiseen sekä sisältää linkit tarvittaviin lomakkeisiin. Maistraatin mukaan edunvalvonnan tarpeesta tehtyjen ilmoitusten laatu onkin parantunut, mikä nopeuttaa edunvalvojan määräämisprosessia.

Uudet **lääkärintausuntolomakkeet** on otettu Rovaniemellä laajasti käyttöön, ja ne ovat Effica-potilastietojärjestelmässä. Maistraatin henkilöstö on myös käynyt kouluttamassa lääkäreitä lausuntoasioista ja yhdessä on keskusteltu lausuntojen laatimisen käytännöistä ja yhteistyöstä. Lääkärit kokevat, että lausuntojen kirjoittaminen on aiempaa helpompaa ja siihen kuluu myös huomattavasti vähemmän aikaa. Maistraatin näkökulmasta lääkärinlausunnot taas ovat entistä laadukkaampia ja ne vastaavat asian kannalta oleellisiin kysymyksiin.

"Lääkärintausunnon tekeminen ei ole enää peikko." Kimmo Määttä, geriatri, muistipoliklinikka

“Lääkäriinlausunnot vastaavat paremmin maistraatille ja käräjäoikeudelle tärkeisiin kysymyksiin.” Janne Lehisto, ylitarkastaja, maistraatti

“Toisen toimijan näkökulman ymmärtäminen on johtanut uusiin toimintatapoihin, joista asiakkaat hyötyvät.” Riikka Koch, lakiasiainpäällikkö, pankki

Edunvalvonta viimesijaisena keinona

Rovaniemen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilla on tietoa ja ymmärrystä edunvalvojan tehtävistä ja toimivallasta: tiedetään, että edunvalvoja ei voi hoitaa kaikkia mahdollisia tai mitä tahansa asioita, vaan toimii toimivaltansa puitteissa. Tämä on selkeyttänyt yhteistyötä ja päämiehen itsemääräämisoikeus on noussut esiin. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset osaavat nyt välittää oikeaa tietoa myös eteenpäin asiakkailleen ja näiden omaisille.

“Yhteistyöverkosto päämiehen asioissa on vahvistunut. Tämä hyödyttää kaikkia osapuolia.” Tiina Torvinen, yleinen edunvalvoja, edunvalvontatoimisto

Yleiset edunvalvojat ovat huolehtineet, että sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä on käytössä ajantasaiset edunvalvojen yhteystiedot. Projektin aikana edunvalvonta on tullut näkyväksi ja yleiset edunvalvojat ovat saaneet kasvat, mikä on myös helpottanut yhteydenpitoa. Edunvalvojat jalkautuvat tiettyihin sovittuihin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten palavereihin esimerkiksi vuosittain tai tarpeen mukaan ja ovat käytettävissä kouluttajina koulutustilaisuuksissa. Näissä tapaamisissa ja tilaisuuksissa ratkotaan arjen konkreettisia kysymyksiä, joissa on epäselvyyksiä tai esimerkiksi tarvetta sopia yhteisiä käytäntöjä. Tällaisia ovat olleet muun muassa edunvalvojan salassapitovelvollisuus suhteessa päämiehen omaisiin ja läheisiin, päämiehen käyttövaroihin liittyvät asiat (pankkikortit, käteisvarojen toimittaminen), välitystilin suhde edunvalvontaan sekä palveluasumisen hakemuksen, vuokrasopimuksen ja e-reseptisopimuksen allekirjoittaminen.

Kaupungin ylläpitämissä ympärivuorokautisen hoidon yksiköissä olevien päämiesten käteisvarojen toimittamisesta on yhteistyössä sovittu uusi käytäntö. Yleiset edunvalvojat toimittavat päämiesten käteisvarat yksiköihin keskitetysti kaksi kertaa vuodessa hoitajien heille välittämien tarpeiden mukaan. Tällä hetkellä tämä on koettu hyväksi ja toimivaksi käytännöksi. Myös yleisten edunvalvojen ja pankkien yhteistyö on vahvistunut ja yhdessä on löydetty uusia ratkaisuja päämiehen asioissa. Maistraattiin tulevat kantelut päämiesten käyttövarojen puutteesta ovat vähentyneet.

“On selkiytynyt se, miten asiakas saa edunvalvojalta käyttövaroja.” Helena Jäntti, terveydenhoitaja, kotihoito

Toimintamallin jatkuvuuden vaaliminen – Muistitiimi osana toimintamallia

Projektissa kehitetyn toimintamallin ylläpitäminen ja edelleen kehittäminen on jokaisen toimijan vastuulla. Jokainen kantaa omalla tahollaan vastuunsa toimintamallin toteutumisesta ja yhteistoiminnan vaalimisesta.

“Yhteinen ajattelu on kehittynyt useissa moniäänisissä yhdessä ajattelemisen foorumeissamme.” Jukka Hakola, kaupungin verkostokoordinaattori

Tämän lisäksi Rovaniemellä on sovittu Muistitiimi ns. kotipesäksi, joka projektin päättymisen jälkeen huolehtii oikeudellisen ennakoinnin ja edunvalvonnan aiheiden esillä pitämisestä ja kokoaa toimijoita säännöllisesti saman pöydän ääreen. Muistitiimi on noin kymmenen vuotta toiminut foorumi muistisairaiden ihmisten hoidon ja palveluiden kehittämiseksi. Muistitiimiin on kuulunut edustajat muistipoliklinikalta, kotihoidosta, palveluohjauksesta, Lapin Muistiyhdistyksestä, terveysasemilta, terveyskeskussairaalaista sekä vanhustyön johtaja ja kokemusasiantuntijat. Nyt Muistitiimin kokoonpano on laajennettu niin, että edellä mainittujen lisäksi mukana ovat myös edustajat maistraatista ja yleisestä edunvalvonnasta sekä kaupungin verkostokoordinaattori. Muistitiimi kokoontuu 1–2 kertaa vuodessa ja sen kokoonkutsujina toimivat muistipoliklinikan työntekijät.

“Minulla on vahvistunut luottamus siihen, että asiat hoituvat sairauden edetessäkin.” Pauli Rytisalo, asiakasedustaja

Kysy lisää Rovaniemen kokemuksista Rovaniemen projektiryhmäläisiltä, ks. **liite 3**

3.2. CASE SIPOO

Oikeudellinen ennakointi

Sipoossa tiedon levittämistä ja kannustamista oikeudelliseen ennakointiin tehdään monella eri foorumilla ja useiden eri toimijoiden yhteistyönä, esimerkiksi kunnan toimijat ja paikalliset eläkeläis- ja muistijärjestöt yhdessä.

Oikeudellisen ennakkoinnin teemat ovat säännöllisesti esillä erilaisissa tapahtumissa ja tilaisuuksissa. Nyt jo kolmen vuoden ajan vanhustenviikon ohjelmassa on ollut mm. alustuksia ja tietoisuuksia edunvalvontavaltuutuksesta ja hoitotahdosta. Oikeudellisen ennakkoinnin keinot on sovittu pysyväksi sisällöksi vanhustenviikon tapahtumiin myös tulevaisuudessa. Oikeudellista ennakointia käsitellään toistuvasti myös kunnan sivukylillä järjestettävien palvelupäivien ohjelmassa. Myös Sipoon kunnan verkkosivuilla on kattavasti tietoa edunvalvontavaltuutuksesta ja hoitotahdosta.

Projektin aikana perustettiin uusi paikallinen muistiyhdistys, Sipoon Muisti ry, jonka kanssa yhteistyössä järjestettiin Oikeus oman tahdon ilmaisemiseen -yleisötapahtuma itsemääräämisoikeudesta ja oikeudellisesta ennakkoinnista. Oikeudellisen ennakkoinnin teemat ovat Sipoon Muisti ry:n toiminnassa esillä myös jatkossa ja yhdistys on tärkeässä roolissa ajantasaisen tiedon levittämisessä. Myös paikalliset eläkeläisjärjestöt toimivat aktiivisesti oikeudellisen ennakkoinnin edistämiseksi ja ovat erittäin keskeinen tiedon levittämisen kanava.

”Myös vanhusneuvosto on toivonut oikeudellisen ennakkoinnin ja edunvalvonnan asioita pysyväksi aiheeksi esimerkiksi vanhustenviikolle ja muutoinkin.” Kaarlo Kuntsi, puheenjohtaja, vanhusneuvosto

Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöllä on tietoa oikeudellisen ennakkoinnin keinoista, joten asiakkaat saavat asiantuntevaa ja laadukasta ohjausta ja neuvontaa. Ammattilaisten oman osaamisen vahvistumisen myötä on tullut rohkeutta ja varmuutta tulevaisuuteen varautumisen puheeksi ottamiseen. Uskallus puhua aiheeseen liittyvistä vaikeistakin asioista on lisääntynyt. Henkilöstö koee myös asiakkaiden luottamuksen lisääntyneen heidän ammattitaitoonsa oikeudellisissa kysymyksissä.

”Ennen projektin alkua en ollut edes kuullut edunvalvontavaltuutuksesta. Osaamiseni oikeudellisesta ennakkoinnista ja sen keinoista on lisääntynyt valtavasti ja nyt osaan antaa hyvää ohjausta ja neuvontaa.” Antti Lemetyinen, toimintaterapeutti, asumisyksiköt Suvituuli ja Suvikuja

Ammattilaiset ovat ottaneet käyttöön **uusia työvälineitä ja materiaaleja** neuvontatyöhön, kuten oikeudellisen ennakkoinnin oppaan, tiivistelmät hoitotahdosta ja edunvalvontavaltuu-

tuksesta ja Sipoossa kehitetyn hoitotahtolomakkeen. Nämä materiaalit ovat käytössä myös ruotsinkielisinä. Esimerkiksi muistipoliklinikan asiakkaat saavat materiaalikansion, jossa on mukana oikeudellisen ennakkoinnin opas ja Sipoossa kehitetty hoitotahtolomake. Ympäri vuorokautisen hoidon yksiköissä on tehty uudet yksikköesitteet, joissa kerrotaan myös itsemääräämisoikeudesta, hoitotahdosta, edunvalvontavaltuutuksesta ja edunvalvonnasta, ja nämä asiat otetaan puheeksi uusien asukkaiden ja heidän omaistensa kanssa hoitoneuvotteluissa.

Projektin aikana Sipoossa kehitettiin uusi, selkeä ja helposti hyödynnettävä **hoitotahtolomake**, joka tehtiin vastaamaan käytännön tarpeeseen. Lomake löytyy esimerkiksi kunnan nettisivuilta ja on luonnollisesti valtakunnallisestikin hyödynnettävissä. Lomakkeen laatimisen lisäksi kehitettiin yhteneviä toimintatapoja varmistamaan sitä, että tieto hoitotahdosta löytyy ja että hoitotahto on käytettävissä tarvittaessa. On sovittu käytännöt ja ohjeistukset siitä, että mihin kuntalainen voi toimittaa kopion hoitotahtolomakkeestaan ja miten tieto hoitotahdosta kirjataan potilastietojärjestelmään. Hoitotahtoon liittyvän kehittämistyön myötä Sipoossa on vahvaa osaamista, tahtoa ja innostusta hoitotahdosta kertomiseen ja sen tekemiseen kannustamiseen. Uutta hoitotahtolomaketta on levitetty aktiivisesti niin kunnan toimijoiden kuin eläkeläisjärjestöjenkin toimesta, ja lomake on otettu kuntalaisten keskuudessa erittäin kiinnostuneesti vastaan. Myös valtakunnallisesti lomake on herättänyt runsaasti positiivista kiinnostusta.

”Oikeudellisen ennakkoinnin keinojen käsittely asiakkaiden kanssa on helpottunut, kun käytössä on nyt konkreettista materiaalia aiheesta.” Hanne Pyykönen, muistikoordinaattori, muistipoliklinikka

Kuntalaisten tietoisuus ennakkoinnin keinoista on lisääntynyt, ja he ovat huomanneet, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa konkreettisesti omiin asioihinsa sekä nyt että tulevaisuudessa. Nykyään asiakkaat osaavat ja uskaltavat kysyä ennakkoinnin asioista ja ottavat näitä asioita puheeksi myös oma-aloitteisesti ja aiempaa varhaisemmassa vaiheessa.

”Nyt kun olemme saaneet tietoa hoitotahdosta ja edunvalvontavaltuutuksesta, niin näitä asioita ei koeta enää pelottavina, sellaisina joita ei uskalla edes ajatella. Sen sijaan meille on avautunut uusi tie vaikuttaa omaan tulevaisuuteen.” Aila Vatjus-Anttila, eläkeläinen

”Kotikäyntien yhteydessä asiakkaat usein oma-aloitteisesti ottavat puheeksi hoitotahdon ja edunvalvontavaltuutuksen. He ovat myös aktivoituneet tekemään etenkin hoitotahdon.” Elisa Pitkänen, omaishoidon koordinaattori

Uusien kehitettyjen ja käyttöön otettujen materiaalien ja toimintatapojen avulla asiakkaiden omaa tahtoa ja toiveita on saatu enemmän esille. Tämä puolestaan parantaa asiakkaan luottamusta, turvallisuudentunnetta, yksilöllisyyttä ja itsemääräämisoikeutta.

”Hoivatoiveet kirjaamalla hoitohenkilökunta oppii tuntemaan minut sellaisena kuin olen ja olen, kun ja jos joudun heidän hoitoonsa.” Aila Vatjus-Anttila, eläkeläinen

Edunvalvontavaltuutuksen vahvistaminen tai edunvalvonnan hakeminen / tarpeesta ilmoittaminen

Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisista kukin tietää mitä tekee, miten puuttuu ja miten toimii havaitessaan edunvalvonnan tarpeen.

”Edunvalvonnan tarpeen havaitsemisessa on tapahtunut terävöitymistä. Tarve uskalletaan ottaa puheeksi tai tehdään ilmoitus mahdollisesta edunvalvonnan tarpeesta jo ennen kuin kaikki asiat on mennyt solmuun.” Nina Weckman, palveluohjaaja, ikääntyneiden palvelut

”Henkilökunta uskaltaa ottaa edunvalvonnan tarpeen puheeksi asiakkaan ja omaisten kanssa, kun heillä on tietoa siitä, miten tilanteessa tulee toimia.” Tuula Wackström, kotihoidon palvelupäällikkö

Sosiaali- ja terveydenhuollon, maistraatin ja yleisen edunvalvonnan henkilöstön yhteistyönä on työstetty **prosessikaaviot** edunvalvojan määräämisestä. Prosessikaavioita on kaksi: toinen koskee tilannetta, jossa tehdään ilmoitus edunvalvonnan tarpeesta olevasta henkilöstä ja toinen tilannetta, jossa henkilö hakee itse itselleen edunvalvojaa.

Prosessikaaviot ovat selkiyttäneet sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille edunvalvojan määräämisprosessin etenemistä ja kokonaisuutta. Tietous ja ymmärrys eri toimijoiden rooleista ja tehtävistä on vahvistunut. Yhteisen kehittämistyön aikana eri toimijat ovat tulleet tutuiksi ja tiedetään keneen tai mihin tahoon missäkin asiassa kannattaa olla yhteydessä. Yhteistyö on sujuvaa ja kynnys soittaa ja kysyä tarvittaessa neuvoa on madaltunut. Prosessikaavioita työstettäessä on myös sovittu paikallisia toimintatapoja: kuka tekee ilmoituksen edunvalvonnan tarpeesta olevasta henkilöstä, minkä pituinen vastaanottoaika asiakkaalle varataan lääkärintausunnon laatimista varten, miten toimitaan silloin, kun on tullut lääkärintausuntopyyntö maistraatista mutta asiakas ei saavu vastaanotolle. Prosessikaaviot ovat Sipoon int-
ranetissä henkilöstön hyödynnettävissä ja niitä käytetään myös uusien työntekijöiden perehdytyksessä ja koulutustilaisuuksissa.

”Prosessikaaviot ovat selkiyttäneet, miten prosessi edunvalvojan määräämiseksi etenee: mitä asioita ja vaiheita siihen sisältyy ja kuka tekee mitään. Ne ovat myös helpottaneet asiakkaiden ja omaisten ohjausta. Hyvä työväline.” Nina Weckman, palveluohjaaja, ikääntyneiden palvelut

”Siellä missä edunvalvonnan tarve huomataan, niin siellä tehdään myös ilmoitus edunvalvonnan tarpeesta maistraattiin. Asiaa ei enää siirretä esim. sosiaalityöntekijöille tai jäädä odottelemaan, että joku muu jossain siihen tarttuisi.” Pii Grek-Stjernberg, kotihoidon ohjaaja

Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten osaamista on vahvistettu myös koulutuksellisissa tilaisuuksissa, joissa alueen maistraatin työntekijä on hyvin käytönläheisesti ja erilaisin esimerkein kertonut edunvalvonnan tarpeen havaitsemisesta, ilmoituksen / hakemuksen tekemisestä maistraattiin ja lääkärinlausunnoista. Tilaisuuksissa on ollut mahdollisuus kysymyksiin ja yhteiseen keskusteluun.

”Turhia ilmoituksia edunvalvonnan tarpeesta ei enää tule.” Elina Ravanne, ylitarkastaja, maistraatti

Lääkäreillä on tietoa siitä, minkälaista lääkärinlausuntoa milloinkin etujen valvonnan asioissa tarvitaan, ja uudet **lääkärintausuntolomakkeet** on otettu käyttöön. Lääkärintausuntojen kirjoittaminen on selkiytynyt, nopeutunut ja lausuntojen laatu on parantunut. Laadukkaat lääkärintausunnot ovat nopeuttaneet asioiden käsittelyä maistraatissa.

”Enää ei jää huolta siitä, että tullukohan lausunnossa otettua kantaa kaikkiin tärkeisiin seikkoihin. Lisäksi lausunnon tekemiseen kuluva aika on puolittunut.” Mikaela Mickos, terveyskeskuslääkäri

”Maistraatin ei tarvitse enää yhtä usein täydennyttää lääkärintausuntoja puutteellisten tietojen takia. Tämä nopeuttaa prosessia myös asiakkaan näkökulmasta.” Elina Ravanne, ylitarkastaja, maistraatti

Edunvalvonta viimesijaisena keinona

Yhteistyökäytännöt yleisen edunvalvojan ja hoitohenkilöstön kesken ovat hyvät ja toimivat, ja yhteydenottokynnys on puolin ja toisin matala. Monet sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset, jotka olivat yleiselle edunvalvojalle aiemmin tuttuja vain puhelinkeskusteluista tai niminä paperilla, ovat kehittämistyön aikana saaneet kasvot. Samoin edunvalvoja on tullut hoitohenkilöstölle tutuksi ja yhteydenpito on mutkatonta ja sujuvaa.

”Hoitohenkilöstö viestii aiempaa aktiivisemmin ja rohkeammin edunvalvojalle asiakkaiden tarpeista koskien vaikkapa uusia vaatteita, harrastustarvikkeita. Tämä ei tarkoita, että ennen yhteydenotot olisivat jääneet teemmättä, mutta kehitysprosessin jälkeen edunvalvojaan on ollut helpompi olla yhteydessä ja tarvittaessa kysyä häneltä neuvoa ja apua.” Antti Lemetyinen, toimintaterapeutti, Asumisyksiköt Suvikuja ja Suvituuli

”On ollut hienoa oppia tuntemaan yhteistyökumppaneita paremmin. Paljon on tullut uusia kasvoja tutuksi ja tutut nimet ovat yhdistyneet oikeisiin kasvoihin. Koen, että kynnyksellä olla yhteyksissä sote-ammattilaisiin on entisestään alentunut. Ja työtä helpottaa, kun tietää keneen on yhteyksissä milloin missäkin asiassa.” Jaana Sundvall, yleinen edunvalvoja, edunvalvontatoimisto

Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilla on tietoa edunvalvonnasta ja edunvalvojille kuuluvista tehtävistä.

”Päivittäisessä työssä olen jo huomannut, että sote-ammattilaisilta tulevat kysymykset ja pyynnöt ovat tarkempia ja sellaisia, että pystymme niihin paremmin vastaamaan ja niitä toteuttamaan.” Jaana Sundvall, yleinen edunvalvoja, edunvalvontatoimisto

Edunvalvonta on sovittu pysyväksi osaksi henkilöstön täydennyskoulutusta sekä uusien työntekijöiden perehdytystä. Henkilöstö osaa antaa oikeaa tietoa ja ohjata asiakkaita ja heidän omaisiaan edunvalvonnan kysymyksissä asiantuntevasti ja luottamusta herättäen. Edunvalvonnasta on myös ajantasaista tietoa kunnan nettisivuilla sekä esimerkiksi ympärivuorokautisen hoivan yksiköiden esitteissä. Kuntaan nimetyt **syväosaajat** toimivat tarvittaessa konsultointitahoina edunvalvonnan sisällöissä ja edunvalvontaan liittyvän ohjauksen ja neuvonnan kysymyksissä.

Toimintamallin jatkuvuuden vaaliminen – Syväosaajat ja yhteistyöryhmä osana toimintamallia

Sipoossa jokaisella sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisella on riittävät perustiedot oikeudellisen ennakkoinnin keinoista ja edunvalvonnasta sekä vastuu ohjauksesta ja neuvonnasta näissä kysymyksissä. Lisäksi eri yksiköihin on nimetty oikeudellisen ennakkoinnin ja edunvalvonnan **syväosaajia**, jotka toimivat tarvittaessa konsultointitahoina sekä perehdytyksen ja osaamisen vahvistamisen tukena. He myös ylläpitävät omaa osaamistaan, osallistuvat aiheen koulutuksiin ja välittävät uutta tietoa eteenpäin.

Lisäksi syväosaajat kutsuvat koolle noin 1–2 kertaa vuodessa tai tarvittaessa yhteistyöryhmän, jossa on edustukset keskeisistä sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoista (erityisesti lähiesimiehet), maistraatin holhoustoimesta, yleisestä edunvalvonnasta, eläkeläis- ja potilasjärjestöistä sekä vanhusneuvostosta. Yhteistyöryhmän tehtävänä on ylläpitää ja edelleen vahvistaa yhteistoimintaa oikeudellisen ennakkoinnin ja edunvalvonnan teemoissa sekä arvioida toimintamallin toteutumista.

Projektin aikana kehitetyn toimintamallin jatkuvuuden turvaaminen on jokaisen toimijan vastuulla, missä syväosaajat ja yhteistyöryhmä ovat tukena.

”Johdon tehtävänä on varmistaa, että henkilöstön osaaminen pysyy ajantasaisena jatkossakin sekä mahdollistaa henkilökunnan osallistumisen aiheen koulutuksiin.” Helena Räsänen, palvelujohtaja, ikääntyneiden ja vammaisten palvelut

Kysy lisää Sipoon kokemuksista Sipoon projektiryhmäläisiltä, ks. liite 4

4. TOIMINTAMALLIN KEHITTÄMISEN PROSESSI

Oikeudellinen ennakointi ja edunvalvonta yhteistyönä -toimintamalli rakentui Suomen muistiasiantuntijat ry:n hallinnoimassa Muistisairaahan ihmisen edunvalvonta yhteistyönä -projektissa kunta- ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa tehdyn kehittämistyön kokemuksista ja tuloksista. Tässä luvussa kuvataan toimintamallin kehittämisen prosessi. Kuvauksessa avataan prosessin keskeisimmät askeleet kehittämistyön etenemisestä ja kokemuksista, jotta toimintamallin käyttöönotto helpottuu ja mahdollistuu.

Kehittämistyön askeleiden kuvauksessa tuodaan esille Muistisairaahan ihmisen edunvalvonta yhteistyönä -projektin kuntakumppaneiden, Sipoon ja Rovaniemen, kokemuksia, joita voi hyödyntää, kun soveltaa toimintamallia omalle alueelleen.

Hyödynnä kehittämiss-prosessin askeleita toimintamallin soveltamisessa kuntaasi.

Tarkista, onko kunnassasi tarvetta tälle toimintamallille: tee nopea kartoitus, ks. liite 2

1. askel: Tarpeen tunnistaminen, yhteinen tavoite

Kehittämistyön tarpeen tunnistaminen ja yhteisen tavoitteen asettaminen ovat kehittämistyön ensimmäinen askel. Kehittämistyön tarve nousee oikeudelliseen ennakointiin ja edunvalvontaan liittyvistä paikallisista arjen haasteista.

Kehittämistyön käynnistyessä Sipoossa saman pöydän äärelle kokoontui joukko sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoita keskustelemaan kehittämistyön tarpeesta. Moni kertoi käytännön haasteista, joihin oli työssään törmännyt. Oikeudellisen ennakoinnin keinoista koettiin olevan aivan liian vähän tietoa, minkä vuoksi asiakkaiden saama ohjaus ja neuvonta oli vähäistä. Osaamisen vahvistamista tarvittiin kipeästi. Yhteistyö maistraatin holhustoimeen ei ollut kynnyksetöntä eikä edunvalvontaprosessin käynnistyminen selvää. Tarve kehittämistyölle oli selvä. Keskustelussa pidettiin tärkeänä lähtökohtana sitoutumista kehittämistyöhön. Toimijat keskustelivat myös realistisesti, mitä kehittämistyö käytännössä tarkoittaisi, mitä se vaatisi ja miten se olisi integroitavissa osaksi jokaisen työtä. Keskustelussa sovittiin myös seuraava suunnittelupalaveri johtavan lääkärin, ikääntyneiden ja vammaisten palvelujen johtajan, muistikoordinaattorin ja palveluohjaajan kesken. Palaverissa kartoitettaisiin paikkakunnan keskeisiä toimijoita aiheen ympärillä.

1. askel

Tarpeen tunnistaminen, yhteinen tavoite

2. askel

Kehittämistyön edellytysten luominen:
Toimijoiden tunnistaminen
Koordinoivan työryhmän perustaminen

3. askel

Solmukohtien kartoitus ja kehittämiskohteiden valinta

4. askel

Kehittämiskohteittainen työryhmätyöskentely:
Toimenpiteiden suunnittelu, toteutus ja arviointi

5. askel

Hyvien käytäntöjen juurruttaminen ja levittäminen

Kuvio 2. Kehittämistyön prosessin keskeisimmät askeleet

2. askel: Kehittämistyön edellytysten luominen

Kun tarve on todettu ja kehittämistyöhön päätetty lähteä, luodaan seuraavaksi edellytykset kehittämistyölle. Vaihe on tärkeä koko kehittämistyön onnistumisen kannalta. Kehittämistyön edellytysten luomiseen sisältyy alueen toimijoiden tunnistaminen ja koordinoivan työryhmän perustaminen.

Toimijoiden tunnistaminen on 2. askeleen keskeinen elementti, jolle pohjautuu yhteistyön rakentaminen. Tässä toimintamallissa keskeisiksi toimijoiksi, joita oikeudellinen ennakointi ja edunvalvonta koskettavat, on määriteltävä:

Asiakas
Sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat
Maistraatin holhustoimi
Yleinen edunvalvonta
Kolmas sektori
Muut toimijat

Kuntien ja alueiden erilaisista rakenteista johtuen keskeiset toimijat voivat vaihdella. Lähin maistraatin toimipiste tai lähin edunvalvontatoimisto voi olla kaukanakin. Sosiaali- ja terveydenhuolto on myös usein eri tavalla organisoitu eri alueilla. Toimiiko alueella muistipoliklinikka vai geriatriinen poliklinikka vai molemmat tai ei kenties kumpaakaan? Missä on lähin neurologian poliklinikka? Entä mitä pitkäaikaishoidon, palveluasumisen tai tehostetun palveluasumisen yksiköitä alueella toimii? Yksityisiä ja julkisia? Monissa kunnissa on myös jonkinlainen ikääntyneiden palveluohjauksen keskus: ikäpiste, neuvontakioski, seniori-info tai vastaava. Lisäksi kolmannen sektorin toimijat voivat vaihdella suurestikin alueittain. Mitä potilas-, omais- ja eläkeläisjärjestöjä alueella toimii? Toimijoiden tunnistamisen vaiheessa on hyvä huomioida myös muut alueen mahdolliset toimijat kuten pankit, tuomioistuinlaitos, poliisi, pelastustoimi ja seurakunta.

Rovaniemellä keskeisiä toimijoita kartoittivat muistipoliklinikan geriatri, muistikoordinaattori ja muistihoitaja yhteisessä palaverissa. Toimijoiden kartoituksessa on hyvä olla mukana alueen palvelut ja toimijat hyvin tuntevia henkilöitä, sillä on tärkeää, että toimintamallin käyttöönotossa ovat mukana kaikki alueen keskeiset toimijat.

Koordinoivan työryhmän perustaminen on 2. askeleen toinen keskeinen elementti. Työryhmässä on hyvä olla edustus kaikista alueen keskeisistä toimijoista ja sitä voidaan kehittämistyön edetessä tarvittaessa täydentää. Koordinoivalla työryhmällä on merkittävä rooli koko kehittämistyön ajan. Työryhmä suunnittelee, koordinoi, seuraa ja arvioi kehittämistyön etenemistä sekä osallistuu kehittämistyöhön. Koordinoivan työryhmän ensimmäisessä kokouksessa määritellään työryhmän tarkemmat tehtävät.

Sekä Sipoossa että Rovaniemellä kehittämistyötä koordinoiva työryhmä sai nimekseen projektiryhmä ja siihen kutsuttiin kokemusasiantuntijoiden lisäksi mukaan edustukset maistraatin holhustoimesta, yleisestä edunvalvonnasta, kolmannelta sektorilta ja sosiaali- ja terveydenhuollon eri toimijatahoista. Rovaniemellä kolmannen sektorin tärkeänä toimijana projektiryhmään kutsuttiin paikallinen muistiyhdistys kun taas Sipoossa, jossa ei projektin käynnistyessä vielä toiminut omaa muistiyhdistystä, kutsuttiin mukaan edustukset paikallisista eläkeläisjärjestöistä ja vanhusneuvostosta. Lisäksi Rovaniemellä oli mukana edustus paikallisesta pankista. Rovaniemellä projektiryhmän puheenjohtajana toimi muistipoliklinikan geriatri ja Sipoossa ikääntyneiden ja vammaisten palveluiden palvelujohtaja. Projektiryhmät kokoontuivat 2–3 kertaa vuodessa.

Katso
Rovaniemen ja Sipoon
projektiryhmien
kokoontumiset,
liitteet 3–4

3. askel: Solmukohtien kartoitus ja kehittämiskohteiden valinta

Seuraava askel on alueen hyvien käytäntöjen ja solmukohtien kartoitus. Kartoituksen avulla nykykäytännöt ja ajankohtaiset haasteet saadaan näkyviksi ja alueen kehittämistarpeet konkrétoituvat eri toimijoiden näkökulmista. Solmukohtien kartoituksen perusteella tehdään valinnat kehittämiskohteiksi, jotka täten perustuvat selvitettyyn tietoon. Kartoituksella luodaan myös luottamuksellista yhteistoimintaa alueen toimijoiden kesken. Kartoitus on työväline kehittämistyöhön, kehittämistoimenpiteiden valintaan ja arvioinnin tueksi.

Projektissa solmukohtien kartoitukseen käytettiin runsaasti resursseja, mutta kartoitus on mahdollista tehdä kevyemminkin. Rovaniemellä ja Sipoossa toteutettuja laajoja solmukohtien kartoituksia voi hyödyntää, sillä osa solmukohtista on tunnistettu valtakunnallisiksi. Kartoitusten raporttien yhteenvedot löytyvät Muistisairaahan ihmisen edunvalvonta yhteistyönä -projektin verkkosivuilta: muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke > Toimijat > Rovaniemi / Sipoon

Hyödynnä Sipoon ja Rovaniemen solmukohta-kartoitusten yhteenvedoja: muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke > Toimijat > Rovaniemi / Sipoon

Sekä Rovaniemellä että Sipoossa kartoitus toteutettiin ryhmäkeskustelujen avulla teemahaastattelumenetelmää soveltaen. Keskusteluja ohjasivat kuusi teemaa: oikeudellinen ennakointi, edunvalvonnan tarve, edunvalvonnan hakeminen/tarpeesta ilmoittaminen, yleinen edunvalvonta, yhteistyö ja tiedonkulku sekä ohjaus ja neuvonta. Kartoituksen yhteenvedossa jokaisesta teemasta kirjattiin ylös nykytila, hyvät käytännöt ja kehittämistä vaativat solmukohtat.

Rovaniemellä ryhmäkeskusteluja käytiin 11 ja niissä oli yhteensä 42 osallistujaa. Sipoossa ryhmäkeskusteluja käytiin 13 ja niissä oli yhteensä 52 osallistujaa. Molemmissa kunnissa ryhmäkeskusteluihin osallistui edustajia jokaisesta keskeisestä toimijatahoista. Tärkeimmiksi haastatteluksi koettiin muistisairaiden ihmisten ja heidän läheistensä sekä eläkeläisten haastattelut.

Molemmissa kunnissa solmukohtien kartoitus koettiin koko kehittämistyön kannalta erittäin tärkeänä. Kartoitukseen palattiin useassa kohtaa kehittämistyön edetessä. Kartoitus toi käytännönläheisesti esille alueen kehittämistarpeet, se lisäsi yhteistä ymmärrystä nykytilasta ja motiivi sitoutumaan kehittämistyöhön.

Solmukohtia kartoitettiin myös sähköisellä kyselyllä Suomen muistiasiantuntijoiden valtakunnallisille aluevastaava- ja muistikoordinaattori-verkostoille. Katso yhteenvedo kyselyn tuloksista Muistisairaana ihmisen edunvalvonta yhteistyönä -projektin verkkosivuilta: muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke > **Tuotokset**

Kehittämiskohteiden valinta tehdään koordinoivassa työryhmässä solmukohtien kartoituksen jälkeen. Työryhmän on hyvä pohtia, mitkä konkreettiset asiat vaativat kehittämistä? Mihin ensisijaisesti halutaan muutosta? Minkälaisia muutoksia toivotaan saatavan aikaiseksi?

On tärkeää, että kehittämiskohteet valitaan yhdessä ja nimitään riittävän konkreettisesti. Eri toimijoilla on oltava yhteinen ymmärrys kehittämiskohteiden sisällöstä.

Sekä Sipoossa että Rovaniemellä paikalliset projektiryhmät valitsivat neljä kehittämiskohdetta. Kehittämiskohdeissa oli yhteneväisyyttä mutta myös alueellisia eroja ja painotuksia.

Sipoon kehittämiskohteet:

- Oikeudelliset ennakkoinnin keinot: tiedon lisääminen, kohderyhminä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset että laaja yleisö
- Ohjauksen ja neuvonnan käytännöt
- Lääkärinlausuntopohjien kehittäminen ja pilotointi, yhteistyön kehittäminen maistraatin kanssa

- Edunvalvontaprosessin kuvaaminen ja selkeyttäminen: sekä hakemisen että tarpeesta ilmoittamisen prosessit

Rovaniemen kehittämiskohteet:

- Oikeudellisen ennakkoinnin keinot: hoitotahto ja edunvalvontavaltuutus
- Ohjaus ja neuvonta ja sen nivoutuminen hoitoketjuun
- Yhteistyökäytännöt eri toimijatahojen kesken
- Tietous yleisen edunvalvojan tehtävistä

4. askel: Kehittämiskohteittainen työryhmätyöskentely

Kehittämiskohteiden valinnan jälkeen nimetään jokaiselle kehittämiskohteelle oma työryhmä ja vastuuhenkilö. Työryhmiin on hyvä nimetä monipuolisesti edustajia toimintamallin keskeisistä toimijoista. Työryhmiä voi työskentelyn edetessä täydentää. Työryhmät raportoivat suunnitelmistaan ja etenemisestään koordinoivalle työryhmälle, jolla on koko ajan kehittämistyön kokonaisuuden langat käsissään.

Työryhmätyöskentelyssä voi tarpeen mukaan hyödyntää esimerkiksi **10 askeleen menetelmää** tai jotain muuta kehittämistyötä rytmittävää menetelmää. Työryhmän on hyvä aloittaa keskustelemalla kehittämiskohteen sisällöstä ja käytetyistä termeistä sekä varmistaa, että käsillä oleva asia ymmärretään yhtenäisesti. Työryhmä määrittelee työskentelylleen tavoitteen. Tavoitteen määrittelyssä on hyvä huomioida aika-, henkilöstö- ja talousresurssit realistisesti.

Kehittämiskohteittaiset työryhmät suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimenpiteitä tavoitteidensa saavuttamiseksi. Toimenpiteiden juurruttaminen ja levittäminen osaksi työtehtäviä, toimintaa, prosesseja, organisaatioita, palvelupolkuja ja hoitoketjuja huomioidaan jo toimenpiteitä suunniteltaessa.

Seuraavassa on esitelty lyhyesti Sipoon ja Rovaniemen kehittämiskohteittaiset toimenpiteet. Alla olevien toimenpiteiden lisäksi molemmissa kunnissa työryhmien yhteisenä toimenpiteenä kulki **osaamisen vahvistaminen**, jota tukivat eri materiaalit, runsaat koulutukselliset tilaisuudet, harjoitustehtävät, työpajat sekä koko työryhmätyöskentelyn prosessi. Osaamisen vahvistamista tarvittiin, jotta toimenpiteissä voitiin edetä.

Osaamisen vahvistamista tarvitaan, jotta toimenpiteissä voidaan edetä.

Sekä Sipoossa että Rovaniemellä jokainen kehittämiskohteittainen työryhmä eteni oman kehittämiskohteensa tavoitteiden ja suunnittelemiensa toimenpiteiden ohjaamana. Esimerkiksi Rovaniemellä ohjauksen ja neuvonnan työryhmän jäseniksi nimettiin muistikoordinaattori, kotiutushoitaja, terveydenhoitajat palveluohjauksesta ja kotihoidosta, sosiaalityöntekijä ja kuntoutusohjaaja neurologian poliklinikalta sekä muistisairautta sairastava henkilö. Työryhmän vastuuhenkilöksi valittiin paikallisen muistiyhdistyksen työntekijä, jolla on vahvaa osaamista työryhmätyöskentelystä ja kehittämistyöstä. Työryhmä asetti rohkean tavoitteen ohjauksen ja neuvonnan kehittämisestä ja nivoutumisesta kiinteäksi osaksi muis-

tisairaana ihmisen palveluiden kokonaisuutta ja hoitoketjua. Työryhmä totesi tarpeen ohjauksen ja neuvonnan konkreettiselle työvälineelle ja lähti kehittämään toimintaohjetta ennakkoinnin keinoihin ja edunvalvontaan liittyvästä ohjauksesta ja neuvonnasta kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Työryhmä hyödynsi työskentelyssään 10 askeleen menetelmää, joka tuki kokonaisuuden hahmottamista, suunnitelmallista etenemistä, aikatauluttamista ja työnjakoa. Kokemusasiantuntijan osallistuminen koettiin ensiarvoisen tärkeäksi. Hän nosti esille mm. luottamuksellisen asiakassuhteen ja käytännönläheisen tiedon merkitystä sekä painotti läheisen läsnäolon tärkeyttä ohjaustilanteissa.

TYÖRYHMIEN KEHITTÄMISKOHTEET JA NIIDEN TOIMENPITEET ROVANIEMELLÄ

Oikeudellisen ennakkoinnin keinot: hoitotahto ja edunvalvontavaltuus

- kirje kansanedustajalle: muutostarve edunvalvontavaltuutuksiin
- yhteistyön kehittäminen paikallisten pankkien kanssa edunvalvontavaltuutuksen edistämiseksi
- ennakkoinnin keinot puheeksi työterveyshuollossa ja 80-v. hyvinvointihaastatteluissa
- kaupungin nettisivuille tietoa varautumisen keinoista
- Seniorimessuilla tietoiskuja ja esittelyosasto aiheesta

Ohjaus ja neuvonta ja sen nivoutuminen hoitoketjuun

- oikeudellisen ennakkoinnin ja edunvalvonnan ohjauksen ja neuvonnan toimintaohjeen kehittäminen sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle

Yhteistyökäytännöt eri toimijatahojen kesken

- MUISTIFESTARIT-tapahtuma vuotuiseksi
- kaupungin nettisivujen uudistus asiakaskehittäjien kanssa

Tietous yleisen edunvalvojan tehtävistä

- päämiesten käyttövaroihin liittyvistä käytännöistä sopiminen ympärivuorokautisessa hoidossa
- edunvalvojen jalkautuminen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten palaveriin ja koulutuksiin: hoitajien ja edunvalvojen yhteistyön kehittäminen

TYÖRYHMIEN KEHITTÄMISKOHTEET JA NIIDEN TOIMENPITEET SIPOOSSA

Oikeudellisen ennakkoinnin keinot

- uuden hoitotahtolomakkeen kehittäminen ja ohjeistus hoitotahdon kirjaamisesta potilastietojärjestelmään

Ohjauksen ja neuvonnan käytännöt

- muistiyksiköihin materiaalipaketti asukkaalle ja omaisille, puheeksi ottaminen hoitoneuvotteluissa
- paikallisen muistiyhdistyksen perustaminen
- vanhustenviikon vakioteemaksi oikeudellinen ennakkointi
- kotihoidon palvelupäiviin etujen valvonta säännölliseksi sisällöksi
- kunnan nettisivujen uudistus ko. aiheissa
- syväosaajien nimeäminen ja kouluttaminen

Lääkärinlausuntopohjien kehittäminen ja pilotointi

- mukana laatimassa ja pilotoimassa valtakunnallisia uusia lausuntopohjia
- lääkäreiden ja maistraatin yhteistyön kehittäminen

Edunvalvontaprosessin kuvaaminen ja selkeyttäminen

- yleisen edunvalvonnan prosessien kuvaaminen sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön koulutuksen/perehdytyksen tueksi:
 - 1) ilmoitus edunvalvonnan tarpeesta olevasta henkilöstä
 - 2) henkilö hakee itse, kykenee ymmärtämään ja pyytää tiettyä henkilöä edunvalvojakseen

5. askel: Hyvien käytäntöjen juurruttaminen ja levittäminen

Jokaisella toimijalla on vastuu toimintamallin jatkuvuudesta sekä hyvien käytäntöjen juurruttamisesta ja levittämisestä. Toimenpiteiden juurruttaminen ja levittäminen osaksi työtehtäviä, toimintaa, prosesseja, organisaatioita, palvelupolkuja ja hoitoketjuja huomioidaan lisäksi jo työryhmissä toimenpiteitä suunniteltaessa. Kehittämiskohteittaiset työryhmät laativat toimenpiteitä suunnitellessaan ja toteuttaessaan niille myös juurruttamisen ja levittämisen toimintasuunnitelman. Koordinoiva työryhmä yhdessä kehittämiskohteittaisten työryhmien kanssa varmistaa kehittämistyön tuloksina syntyneiden hyvien käytäntöjen juurtumisen ja leviämisen alueelle.

Toimintamallin käyttöönoton jälkeen kehittämistyö jatkuu edelleen. Toimijat vaihtuvat ja toimintaympäristö uudistuu, jolloin on tärkeää huolehtia yhteistoiminnan vaalimisesta jatkossakin. Jatkuvuuden vaalimiseksi on hyvä nimetä vastuutahoja ja -henkilöitä, jotka kokoontuvat 1–2 kertaa vuodessa tai tarpeen mukaan edistämään yhteistoimintaa oikeudellisen ennakkoinnin ja edunvalvonnan teemoissa, arvioimaan toimintamallin toteutumista ja vaikutuksia sekä huomaamaan mahdollisia ajankohtaisia muutoksia. Myös **syväosaajien** nimeäminen voi olla hyvä ratkaisu osana toimintamallin jatkuvuuden vaalimista.

Sekä Rovaniemellä että Sipoossa sovittiin, että toimintamallin ylläpitäminen ja edelleen kehittäminen on jokaisen toimijan vastuulla. Jokainen omalla tahollaan kantaa vastuunsa toimintamallin toteutumisesta ja yhteistoiminnan vaalimisesta. Tämän lisäksi molemmissa kunnissa nimettiin ns. kotipesä – vastuutaho toimintamallin jatkuvuudelle.

Rovaniemellä sovittiin kotipesäksi Muistitiimi, joka huolehtii oikeudellisen ennakkoinnin ja edunvalvonnan aiheiden esillä pitämisestä ja kokoaa toimijoita säännöllisesti saman pöydän ääreen. Muistitiimi on noin kymmenen vuotta toiminut foorumi muistisairaiden ihmisten hoidon ja palveluiden kehittämiseksi kaupungissa. Muistitiimiin on kuulunut edustajat muistipoliklinikalta, kotihoidosta, palveluohjauksesta, Lapin Muistiyhdistyksestä, terveysasemilta, terveyskeskussairaalaista sekä vanhustyön johtaja ja kokemusasiiantuntijat. Nyt Muistitiimin kokoonpanoa laajennettiin niin, että edellä mainittujen lisäksi mukana ovat myös edustajat maistraatista ja yleisestä edunvalvonnasta sekä kaupungin verkostokoordinaattori. Muistitiimi kokoontuu 1-2 kertaa vuodessa ja sen kokoonkutsujina toimivat muistipoliklinikan työntekijät.

Sipoossa kotipesän muodostavat syväosaajat ja yhteistyöryhmä. Syväosaajat kutsuvat koolle noin 1–2 kertaa vuodessa tai tarvittaessa yhteistyöryhmän, jossa on edustukset keskeisistä sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoista (erityisesti lähiesimiehet), maistraatin holhous toimesta, yleisestä edunvalvonnasta, eläkeläis- ja potilasjärjestöistä sekä vanhusneuvostosta. Yhteistyöryhmän tehtävänä on ylläpitää ja edelleen vahvistaa yhteistoimintaa oikeudellisen ennakkoinnin ja edunvalvonnan teemoissa sekä arvioida toimintamallin toteutumista.

Kirjoja ja oppaita

Antila T. Edunvalvontavaltuutus. WsoyPro. Helsinki, 2007.

Edunvalvonnan käsikirja. Yleisen edunvalvonnan kehittämissuositusten. Oikeusministeriön julkaisu, selvityksiä ja ohjeita 32 /2016. Saatavilla: <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1471584644847.html>

Erkinjuntti T, Remes A, Rinne J, Soininen H (toim.) Muistisairaudet. Kustannus Oy Duodecim. Keuruu, 2015.

Kokkonen P, Holi T, Vasantola S. Hoitotahto – Potilaan oikeudet ja lääkärin velvollisuudet. Talentum. Helsinki, 2007.

Koskimies M, Pyhäjoki J, Arnkil TE. Hyvien käytäntöjen dialogit. Opas dialogisen kehittämisen ja kulttuurisen muutoksen tueksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere, 2012.

Laaksonen R, Rantala L, Eloniemi-Sulkava U. Ymmärrä – tule ymmärretyksi. Vuorovaikutus muistisairaahan ihmisen kanssa. Suomen muistiasiantuntijat ry:n julkaisu 3/2016. Helsinki: Paintek Pihlajamäki Oy, 2016.

Mäki-Petäjä-Leinonen A. Ikääntymisen ennakointi – vanhuuteen varautumisen keinot. Talentum. Helsinki, 2013.

Nikumaa H, Koponen E (toim.) Miten turvaan tahtoni toteutumisen? Opas oikeudelliseen ennakointiin. Suomen muistiasiantuntijat ry:n julkaisu 1/2016. Helsinki: Lönnberg Painot Oy, 2016. Saatavilla: muistiasiantuntijat.fi/julkaisut

Välimäki P. Edunvalvontaoikeus. SanomaPro. Helsinki, 2013.

Internetsivuja

muistiasiantuntijat.fi

Suomen muistiasiantuntijat ry. Asiantuntija- ja vapaaehtoisjärjestö muistisairaiden ihmisten kanssa työskenteleville ammattihenkilöille.

muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke

Muistisairaahan ihmisen edunvalvonta yhteistyönä -kehittämissuositusten tuotokset, materiaalivinkit, toimijat ja blogi.

finlex.fi

Lainsäädäntö, hallinto-oikeuksien ja korkeimpien oikeuksien päätökset.

maistraatti.fi

Tietoa edunvalvontavaltuutuksesta ja edunvalvonnasta sekä näihin liittyvät lomakkeet.

muistiliitto.fi

Muistisairaiden ihmisten ja heidän läheistensä kansanterveys-, potilas- ja edunvalvontajärjestö.

oikeus.fi

Oikeuslaitoksen portaalisivusto. Tietoa edunvalvontavaltuutuksesta ja edunvalvonnasta.

suomi.fi

Kansalaispalvelut yhdessä osoitteessa.

terveysportti.fi

Sivusto terveydenhuollon ammattilaisille. Mm. lääkärinlausuntolomakkeet sekä Edunvalvontavaltuutus ja Edunvalvonta -artikkelit Lääkärin käsikirjassa.

thl.fi

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tietoa mm. hoitotahdosta ja Varhaisen Avoimen Yhteistyön (VAY) toimintamallista.

valvira.fi

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto. Kootusti tietoa mm. hoitotahdosta.

Artikkeleita

Arikkeleita Muistisairaahan ihmisen edunvalvonta yhteistyönä -projektin kehittämistyön prosessista, sisällöistä, tuloksista ja tuotoksista:

Anttila V. Edunvalvontavaltuutuksen laatiminen kannattaa. Memo 2014;3:20–21. muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke
> **[Materiaalivinkit](#)**

Lehsto J, Määttä K, Nikumaa H. Mitä tehdä, jos edunvalvontavaltuutetuksi ei löydy ketään läheistä? – rohkea kehittämistyö projektissa käynnisti lakialoitteen. Memo 2016;2:9. muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke > **[Tuotokset](#)**

Koch R. Muistisairas ihminen pankin asiakkaana - varautumisen keinot. Memo 2015;3:24–25. muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke > **[Materiaalivinkit](#)**

Koponen E, Nikumaa H. Kehittämistyön tuiskeessa. Sipoossa ja Rovaniemellä kehitetään muistisairaana ihmisen etujen valvontaa. Memo 2014;4:20–22. muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke
> [Tuotokset](#)

Nikumaa H. Edunvalvontavaltuutus. Edunvalvonta. Lääkäriin käsi-kirja. Terveysportti. Duodecim 2016.

Nikumaa H. Pääseekö muistisairas ihminen oikeuksiinsa? Edunvalvonnan haasteet ja kehittämisen tarpeet. Memo 2013;3:12–14. muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke
> [Tuotokset](#)

Nikumaa H, Koponen E. Uskotaan että kyllä asiat jotenkin lutviutuvat. Oikeudellinen ennakointi on vielä vierasta. Memo 2014;1:17–19. muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke > [Tuotokset](#)

Nikumaa H, Koponen E. Oikeudellinen ennakointi ja edunvalvonta yhteistyönä -toimintamalli. Vanhustyö 2016;6.

Nikumaa H, Ryynänen V, Koponen E. Muistisairaana ihmisen yhdenvertainen oikeus vammaispalveluihin. Osa 1 Kuljetuspalvelut. Memo 2015;1:17–19. muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke
> [Tuotokset](#)

Nikumaa H, Ryynänen V. Muistisairaana ihmisen yhdenvertainen oikeus vammaispalveluihin. Osa 2 Henkilökohtainen apu. Memo 2015;2:25–26. muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke
> [Tuotokset](#)

Oksanen A, Koponen E, Nikumaa H. Muistisairaana kohtaaminen. Lakimiesuutiset 2015;8:36–39.

Pyykönen H, Lappalainen P, Rosenberg M, Vatjus-Anttila A, Weckman N, Koponen E. Tahdon asiaa Sipoosta. Memo 2016;4:14–15. muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke > [Tuotokset](#)

Sundvall J. Mitä ihmettä se yleinen edunvalvoja oikein tekee? Memo 2016;3:16–17. muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke
> [Materiaalivinkit](#)

Väihkönen A, Jakovlev N, Kallatsa I, Rytisalo P, Storhammar T, Ylitörmänen A, Koponen E, Nikumaa H. Oikeudellinen ennakointi ja edunvalvonta – uusi työväline sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle ohjaukseen ja neuvontaan. Memo 2016;2:16–17. muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontahanke
> [Tuotokset](#)

Keskeinen lainsäädäntö (ks. finlex.fi)

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992)

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)

Laki holhustoimesta (442/1999)

Laki edunvalvontavaltuutuksesta (648/2007)

Yhdenvertaisuuslaki (21/2004)

Hallituksen esitys 28.8.2014 laiksi sosiaalihuollon asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta ja rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksistä (itsemääräämisoikeuslaki)

Lue myös projektin vaiheista 2013–2016, tuotoksista ja tuloksista Edunvalvontablogista muistiasiantuntijat.fi/edunvalvontablogi

LIITE 1

TOIMINTAMALLIN SANAKIRJA

ASIAKAS – Tässä toimintamallissa asiakkaalla tarkoitetaan pääsääntöisesti muistisairaita ihmisiä ja heidän läheisiään. Heidän lisäksi erityisesti oikeudellisen ennakkoinnin sisältöteemassa asiakkaalla tarkoitetaan kaikkia täysi-ikäisiä kuntalaisia – painotuen kuitenkin ikääntyviin kuntalaisiin.

EDUNVALVONTA – Edunvalvonnalla tarkoitetaan holhoustoimilain mukaista edunvalvontaa. Jos muistisairaana ihmisen etuja ei saada turvattua muilla keinoin, kuten esim. yhteisin pankkitilein, valtakirjalla tai edunvalvontavaltuutuksella, voidaan hänelle määrätä edunvalvoja. Edunvalvojan määrääminen on kuitenkin viimesijainen keino muistisairaana ihmisen etujen turvaamisessa. Edunvalvojan määrää maistraatti tai tuomioistuin henkilölle, joka ei itse kykene valvomaan oikeuksiaan tai hoitamaan asioitaan, ja jos etuja ei saada turvattua muilla keinoin. Salassapitovelvollinen edunvalvoja huolehtii päämiehensä asioista toimivaltansa rajoissa. Kun muistisairaalle ihmiselle määrätään edunvalvoja, tämä yleensä määrätään huolehtimaan sairastuneen eli päämiehensä taloudellisista asioista. Edunvalvojan tulee kuitenkin huolehtia myös siitä, että hänen päämiehelleen järjestetään asianmukainen hoito, huolenpito ja kuntoutus. Edunvalvojaksi voidaan määrätä esimerkiksi lähiomainen, luotettu ystävä tai yleinen edunvalvoja (virkamies). Maistraatti valvoo edunvalvojan toimintaa.

EDUNVALVONTAVALTUUTUS – Edunvalvontavaltuutuksella henkilö valtuuttaa valitsemansa henkilön huolehtimaan asioitaan sen varalta, että hän myöhemmin tulee sairauden, henkisen toimintakyvyn heikkenemisen tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemättömäksi hoitamaan asioitaan itse. Edunvalvontavaltuutuksessa, joka on määrämuotoinen ja kirjallinen, valtuuttaja määrittelee ne asiat, jotka valtuutus kattaa. Alkuperäinen edunvalvontavaltakirja tulee voimaan vasta tarvittaessa ja maistraatin vahvistuksella lääkärinlausunnon tai vastaavan perusteella.

HOITOTAHTO – Hoitotahdossaan henkilö ilmaisee hoitoa ja hoivaa koskevan tahtonsa sellaisen tilanteen varalta, jossa hän ei enää kykene tekemään päätöksiä. Hoitotahtolomakkeita on erilaisia. Parhaimmillaan hoitotahtolomakkeessa voi ilmaista tahtonsa mm. elämän loppuvaiheeseen liittyvissä päätöksissä (esim. luopuminen elämästä lyhytaikaisesti pidentävistä hoitotoimenpiteistä) sekä hoitoa ja hoivaa koskevat toiveensa. Pätevän hoitotahdon tekeminen edellyttää, että tekijä ymmärtää riittävällä tavalla hoitotahdon merkityksen ja sisällön. Hoitotahto kannattaa aina laatia kirjallisena, mutta myös suullisesti ilmaistu hoitotahto on pätevä. Hoitohenkilökunta on velvollinen noudattamaan hoitotahtoa.

KOKEMUSASIAINTUNTIJAT – Tässä toimintamallissa kokemusasiiantuntijoilla tarkoitetaan niitä kehittämistyöhön osallistuvia ikääntyviä, eläkeläisiä, muistisairaita ihmisiä, asiakkaita, potilaita ja päämiehiä, joita oikeudellinen ennakointi tai edunvalvonta koskettaa.

OIKEUDELLINEN ENNAKOINTI – Oikeudellisella ennakkoinnilla tarkoitetaan tulevaisuuden suunnittelua ja varautumista omaan mahdolliseen toimintakyvyttömyyteen. Tyypillisimpiä oikeudellisen ennakkoinnin keinoja ovat valtakirjavaltuutus, edunvalvontavaltuutus ja hoitotahto.

OIKEUSTOIMI – Täysivaltainen henkilö voi sitovasti määrätä oikeuksistaan ja tehdä pätevästi erilaisia oikeustoimia. Oikeustoimen voi määritellä tahdonilmaisuksi, jolla oikeuksia ja velvollisuuksia perustetaan, muutetaan tai kumotaan. Oikeustoimia ovat esimerkiksi omaisuuden lahjoittaminen, kaupan tekeminen ja velan ottaminen.

OIKEUSTOIMIKELPOISUUS – Oikeustoimikelpoinen eli täysivaltainen henkilö voi itse sitovasti määrätä oikeuksistaan ja teh-

dä oikeustoimia. Joissakin tilanteissa on tarpeen edunvalvojan määräämisen lisäksi rajoittaa henkilön oikeustoimikelpoisuutta taloudellisissa asioissa, mikä voidaan tehdä tuomioistuimen päätöksellä. Oikeustoimet, joiden osalta henkilön toimintakelpoisuutta on rajoitettu, eivät sido häntä. Viimesijaisena keinona henkilö voidaan julistaa vajaavaltaiseksi, mikä on henkilön toimintakelpoisuuden rajoittamisen äärimmäinen muoto ja nykyään harvinaisen. Vajaavaltaiseksi julistamisen edellytyksenä on aina se, että edunvalvojan määräämisellä ja toimintakelpoisuuden osittaisella rajoittamisella ei voida riittävästi suojata muistisairaahan ihmisen etuja. Vajaavaltaiseksi julistetun tekemät oikeustoimet eivät sido häntä. Muistisairaahan ihmisen, vaikkei hänen toimintakelpoisuuttaan ole rajoitettu eikä häntä ole julistettu vajaavaltaiseksi, tekemä oikeustoimi voidaan myös jälkikäteen julistaa tuomioistuimen päätöksellä pätemättömäksi, jos osoitetaan, ettei hän tosiasiasa kyennyt ymmärtämään tekemänsä oikeustoimen merkitystä. Tämä edellyttää yleensä moitekanteen nostamista.

PÄÄMIES – Henkilö, jota edunvalvoja edustaa ja jonka puolesta edunvalvoja toimii.

SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON TOIMIJAT – Tässä toimintamallissa sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat ovat keskeisessä roolissa ja niillä tarkoitetaan erityisesti ikääntyvän ja muistisairaahan ihmisen kanssa työskenteleviä sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoita, joiden työhön oikeudellinen ennakointi ja edunvalvonta liittyvät. Heitä ovat mm. muistipoliklinikan, geriatriksen poliklinikan, neurologian poliklinikan, kotihoidon, palveluhjauksen, palveluasumisen eri muotojen, vanhussosiaaliryöön, terveysaseman/keskuksen sekä terveyskeskusosaston ja -sairaalan työntekijät, esimiehet ja johto.

TOIMINTAMALLI – Toimintamallilla tarkoitetaan tässä julkaisussa Oikeudellinen ennakointi ja edunvalvonta yhteistyönä -toi-

mintamalla, joka on koko kunnan tasolla toimiva ylisektorinen yhteistoiminnan malli. Toimintamalli edistää ikääntyvän ja muistisairaahan ihmisen oikeudellista ennakoitinta sekä edunvalvonnan oikein kohdentumista. Malli rakentui Suomen muistiasiantuntijat ry:n hallinnoimassa Muistisairaahan ihmisen edunvalvonta yhteistyönä -projektissa kunta- ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa tehdyn kehittämistyön kokemuksista ja tuloksista.

VARHAISEN AVOIMEN YHTEISTOIMINNAN MALLI (VAY) – Toimintakulttuurin muutokseen tähtäävä, ehkäisevän työn koko kunnan tasoinen ylisektorinen ja verkostodialoginen toimintamalli, jossa ovat mukana kaikki toimijat sekä vertikaalisesti että horisontaalisesti: kuntalaiset / asiakkaat, työntekijät, esimiehet, ylin johto ja poliittiset päätöksentekijät. Malli voidaan tiivistää kolmeen periaatteeseen: Toimitaan 1) varhain, 2) avoimesti ja 3) yhdessä. Mallia ja siihen liittyviä dialogisia menetelmiä on kehitetty useiden kuntien toimijoiden sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) yhteistyönä. Lue lisää: thl.fi. Tässä julkaisussa kuvattu Oikeudellinen ennakointi ja edunvalvonta yhteistyönä -toimintamalli pohjautuu VAY-toimintamallin ylisektorisuuteen ja verkostodialogisuuteen.

10 ASKELTA -MENETELMÄ – Tavoitteellista ja systemaattista etenemistä tukeva työpaja- ja työryhmätyöskentelyn menetelmä. Menetelmä sisältää 10 askelta kehittämiskohteesta loppuarviointiin, niiden sisällön kuvauksen sekä kullakin askeleella pohdittavat apukysymykset. Menetelmä on yhdistetty sovellus Key Component Profile -menetelmästä, arvioinnin kymmenenestä askeleesta ja Demingin laatuympeyrästä, ja se on kehitetty Suomen muistiasiantuntijat ry:n Kotona Paras 2008–2011 -projektissa. (Lue lisää: Toljamo M, Koponen E. Muistisairaahan ihmisen kotona asumisen tukeminen: opas toimeenpanijoille. Suomen muistiasiantuntijat ry. Helsinki: Paintek-Pihlajamäki Oy, 2011.)

TARKISTA KUNTASI TARVE TOIMINTAMALLIN KÄYTTÖÖNOTOLLE

Arvioi seuraavien väittämien toteutumista omassa kunnassasi kokemuksesi pohjalta. Mikäli huomaat niiden toteutumisessa puutteita, konkretisoituu tarve toimintamallin käyttöönotolle.

Oikeudellinen ennakointi

Suurin osa ikääntyvistä ja varhaisvaiheen muistisairaista ihmisistä on tehnyt hoitotahdon ja edunvalvontavaltuutuksen.

Oikeudellisen ennakoinnin keinot otetaan säännönmukaisesti puheeksi sosiaali- ja terveydenhuollon eri ammattilaisten toimesta.

Sosiaali- ja terveydenhuollon jokaisella toimijalla on perustiedot oikeudellisen ennakoinnin eri keinoista, he hyödyntävät aktiivisesti ennakoinnin eri materiaaleja ja huolehtivat laadukkaasta ohjauksesta ja neuvonnasta.

Sosiaali- ja terveydenhuolto, maistraatin holhousvoimi, yleinen edunvalvonta ja kolmas sektori tuntevat toisensa ja tietävät toisensa tehtävät ja roolit.

Maistraatin holhousvoimien ammattilaiset toimivat asiantuntijatukena ja tarvittaessa kouluttajina sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille että erilaisissa yleisötapahtumissa.

Muistityön ammattilaiset tukevat holhousvoimien työntekijöitä ymmärtämään muistisairauksien eri vaiheiden erityiskysymyksiä.

Tunnetaan paikalliset edunvalvontavaltuutusten teossa auttavat asiantuntijat, kuten oikeusapu, pankkien lakipalvelut ja asianajotoimistot, joihin asiakas tarvittaessa ohjataan.

Edunvalvontavaltuutuksen vahvistaminen, edunvalvonnan hakeminen / tarpeesta ilmoittaminen

Edunvalvontavaltuutuksen ja edunvalvonnan erot ovat hyvin tiedossa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö tunnistaa edunvalvonnan tarpeen ja tietää, miten he voivat siihen salassapitovelvollisuutensa estämättä puuttua.

On selvää, milloin ja miten ilmoitus edunvalvonnan tarpeesta olevasta henkilöstä tehdään maistraattiin.

Lääkärinlausuntolomakkeet edunvalvontavaltuutuksen vahvistamiseen ja edunvalvonta-asioihin ovat tuttuja ja on selvää, missä tilanteissa ja keiden pyynnöstä lääkäri lausuntoja laatii.

Muistityön ammattilaiset toimivat holhousvoimien ja tuomioistuineläinlaitoksen ammattilaisten tukena muistisairaiden ihmisten erityiskysymyksissä.

Edunvalvonta viimesijaisena keinona

Edunvalvojan tehtävistä ja toimivallasta on tietoa ja ymmärrystä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset ovat matalalla kynnyksellä yhteydessä edunvalvojiin ja viestivät asiakkaidensa ja potilaidensa yksilöllisistä tarpeista.

Muistityön ammattilaiset tukevat edunvalvojia muistisairaana kohtaamisessa.

Yleiset edunvalvojat jalkautuvat sovittuihin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten palaveriin ja muihin tilaisuuksiin sekä ovat käytettävissä koulutustilaisuuksissa.

Yhteisistä käytännöistä päämiesten käyttövarojen toimittamiseen liittyen on sovittu.

LIITE 3

ROVANIEMEN PROJEKTIRYHMÄN KOKOONPANO

Kimmo Määttä, geriatri, Ikäosaamiskeskus, muistipoliklinikka, projektiryhmän puheenjohtaja

Merja Antikainen, sosiaalityöntekijä, LKS, neurologian poliklinikka

Jukka Hakola, verkostokoordinaattori, Rovaniemen kaupunki

Niina Jakovlev, kotiutushoitaja, palveluohjaus Nestori

Marjo Kaihua, lähihoitaja, päiväpalvelu, kotihoito

Irma Kallatsa, muistikoordinaattori, Ikäosaamiskeskus, muistipoliklinikka

Riikka Koch, lakiasianpäällikkö, Pohjolan Osuuspankki

Janne Lehisto, ylitarkastaja, Lapin maistraatti

Arja Mustamo, ylilääkäri, terveyskeskussairaala

Leila Rantakokko, terveydenhoitaja, lähiesimies, kotihoito

Sirpa Rapo, sosiaalityöntekijä, vammaispalvelut, sosiaalipalvelukeskus

Eeva Rossi, sosiaalityöntekijä, Ikäosaamiskeskus

Leena Rusanen, SAS-hoitaja, kotihoito

Pauli Rytisalo, asiakasedustaja

Airi Räisänen, muistihoitaja, Ikäosaamiskeskus, muistipoliklinikka

Tuula Storhammar, kuntoutusohjaaja, LKS, neurologian poliklinikka

Tiina Torvinen, yleinen edunvalvoja, Lapin edunvalvontatoimisto

Annika Väihkönen, muistiasiantuntija, Lapin Muistiyhdistys ry

Anitta Ylitörmänen, terveydenhoitaja, kotihoito, Ounas-Saaren tiimi

Anneli Ylitalo, palveluesimies, kotihoito

LIITE 4

SIPOON PROJEKTIRYHMÄN KOKOONPANO

Helena Räsänen, palvelujohtaja, ikääntyneiden ja vammaisten palvelut, projektiryhmän puheenjohtaja

Hans-Eric Christiansson, puheenjohtaja, Sibbo Svenska Pensionärsförening r.f.

Piia Grek-Stjernberg, kotihoiton ohjaaja, kotihoito

Gitte Jensen, erityissosiaaliohjaaja, vammaispalvelut

Kaarlo Kuntsi, vanhusneuvoston puheenjohtaja

Paula Lappalainen, osastonhoitaja, akuutti- ja kuntoutusosasto

Antti Lemetyinen, toimintaterapeutti, asumisyksiköt Suvituuli ja Suvikuja

Markku Luukkanen, kotihoiton lääkäri

Gun Mannila, omainen

Anders Mickos, johtava lääkäri

Mikaela Mickos, terveyskeskuslääkäri, Söderkullan terveysasema

Elisa Pitkänen, omaishoidon koordinaattori

Veli-Matti Ponkala, palvelupäällikkö, aikuissosiaalityö

Hanne Pyykönen, muistikoordinaattori, muistipoliklinikka

Elina Ravanne, ylitarkastaja, Uudenmaan maistraatti

Marja Rosenberg, sairaanhoitaja, avovastaanotto

Jaana Sundvall, yleinen edunvalvoja, Itä-Uudenmaan edunvalvontatoimisto

Aila Vatjus-Anttila, eläkeläinen, Sipoon Eläkkeensaajat ry

Kirsi Venäläinen, lähihoitaja, Suvirinne

Tuula Wackström, palvelupäällikkö, kotihoito

Nina Weckman, palveluohjaaja, ikääntyneiden palvelut

Jens Weckström, etuuskäsittelijä, aikuissosiaalityö

Oikeudellinen ennakointi ja edunvalvonta yhteistyönä
-toimintamalli on koko kunnan tasolla toimiva
ylisektorinen yhteistoiminnan malli, joka edistää
ikääntyvän ja muistisairaahan ihmisen oikeudellista
ennakointia ja edunvalvonnan oikein kohdentumista.

Toimintamalli on tarkoitettu hyödynnettäväksi
erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon, maistraatin
holhoustoimen ja yleisen edunvalvonnan johdolle,
esimiehille ja työntekijöille sekä kolmannen sektorin
toimijoille. Toimintamallia voi vapaasti hyödyntää
jokaisessa kunnassa.

Tämä toimintamalli on luettavissa PDF-julkaisuna:
muistiasiantuntijat.fi/julkaisut

Suomen muistiasiantuntijat ry
Fredriksberginkatu 2 (4. krs), 00240 Helsinki
puh. (09) 454 2848, info@muistiasiantuntijat.fi
muistiasiantuntijat.fi